

TÜRK CEZA HUKUKUNDA EVLAT EDİNME AMAÇLI ÇOCUK SATIŞI SALE OF CHILDREN FOR ADOPTION PURPOSES IN TURKISH CRIMINAL LAW

Dr. Öğr. Üyesi Duygu MERKİ ÇOKSEZEN*

Özet: Evlat edinme talebindeki artış, her geçen gün daha fazla küçük yaşta çocukların ve bebeklerin bir ticarete konu edilmesine sebep olmaktadır. Çocukları acımasızca objeleştiren bu ticaret, evlat edinmenin insani gerekçesini tehdit etmektedir. Çocuğun evlat edinme sürecinin bir parçası olarak satılmaktan korunma hakkının sistematik olarak ihlal edildiği örneklerle karşılaşılmakta ve buna ek olarak birçok devlet, çocuk satışını yaratan uygulamaları çeşitli şekillerde görmezden gelebilmekte, bilinçli olarak ele almayabilmekte, hoş görebilmekte, onaylayabilmekte ve hatta teşvik edebilmektedir. Türk ceza hukukunda çocuk satışının veya evlat edinme amaçlı çocuk ticaretinin kapsamlı ve açık bir tanımına yer verilmemiş olması ve doğrudan bir suç olarak düzenlenmemiş olması, sorunun ortaya koyulması ve aslında mücadele edilmesi gereken bir problem olduğu gerçeği karşısında bir güçlük yaratmaktadır. Evlat edinme amaçlı çocuk satışı ile mücadele edebilmek için aslında doğrudan bu fiili cezalandırmayan başka suç tiplerini uygulayarak cezalandırmak yetersiz kalmakta hem uygulamada tereddütlere hem de uluslararası iş birliğini engelleyici sorunlara sebebiyet verebilmektedir. Türkiye'nin imzaladığı uluslararası anlaşmalar ve çocuklar üzerinde gerçekleşen bu ticaretin boyutları göz önünde bulundurulduğunda, düzenlemelerin yeterli olup olmadığı bu konuyu tartışmayı gerektirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk satışı, çocuk ticareti, yasadışı evlat edinme, çocuk aklama

* Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Anabilim Dalı Doktor Öğretim Üyesi, (duygumc@baskent.edu.tr), (<https://orcid.org/0000-0002-8842-0047>). Gönderim Tarihi: 31.07.2025 Kabul Tarihi: 09.12.2025.

Abstract: The increase in the demand for adoption is causing more and more young children and babies to be subjected to trafficking. This trade in the cruel objectification of children threatens the very humanitarian justification for adoption. There are examples of systematic violations of a child's right to be protected from being sold as part of the adoption process, and in addition, many states may variously ignore, deliberately disregard, tolerate, approve, or even encourage practices that constitute the sale of children. The fact that child trafficking for the purpose of sale or adoption is not defined comprehensively and clearly in Turkish criminal law and is not directly regulated as a crime creates difficulties in the face of the fact this is a problem that needs to be identified and combated. In order to combat the sale of children for adoption, punishing them by applying other types of crimes that do not directly punish this act is insufficient; it can cause hesitations in practice and problems that hinder international cooperation. Considering the international agreements signed by Turkey and the extent of this trafficking in children, it is necessary to discuss whether the regulations are sufficient.

Keywords: Sale of children, child trafficking, illegal adoption, child laundering

GİRİŞ

İnsan ticaretinde birey adeta bir eşya gibi tasarrufa konu edilmekte ve bu yolda temin edilmekte, devredilmekte ve hatta sonunda hukkuka, ahlaka aykırı işlem ve eylemlerin konusu haline gelmektedir. Bir bireyin bu şekilde kullanılmasında özellikle bireyin içinde bulunduğu bilgisizlik, maddi olanaksızlık, çaresizlik ya da üzerindeki baskı, korku, tehdit, cebir veya iradesini etkileyen başka hallerden faydalanılmaktadır. İnsan ticaretine zemin hazırlayan faktörler çoğunlukla sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomiktir. Doğal afetler, ekonomik veya siyasi çalkantılar ya da savaş hali, insanları içine sürüklediği çaresizlikle insan tacirlerinin işini kolaylaştırmaktadır. İnsanların güvenli bir yaşam ihtiyacı, refah içerisindeki ülkelere göç etme isteğini artırmakta; seyahat, iş bulma, yeni bir yaşam kurma vaadi birçok kişinin insan ticareti sömürüsünün kolaylıkla mağduru olmasına neden olmaktadır.¹

Uluslararası kuruluşlar tarafından tüm dünya kapsamında belirlenebilmiş olan insan ticareti mağdurlarının üçte birini çocukların oluşturduğu ve gerçekte insan ticareti mağduru konumunda olan çocuk

¹ Caner Yenidünya, "İnsan Ticaretinin Bir Türü Olarak Çocuk İstismarı (1)", <https://caneryenidunya.com/cocuk-istismari/>, (erişim tarihi: 22.07.2025).

sayısının ise çok daha fazla olduğu dile getirilmektedir.² İnsan ticareti kapsamında çocuklar ülke içerisinde kaçırılabilirdikleri gibi oldukça uzak ülkelere de nakledilebilmektedirler. Ailelerinden ve yakınlarından ayrı düşürülen savunmasız durumdaki çocuklar, başkalarının iradesine tabi kılınarak her türlü tehlikeyle karşı karşıya bırakılmaktadır.³ Çocuk ticaretinin en yaygın nedenleri olarak emek sömürüsü, cinsel sömürü, silahlı çatışma ortamlarında kullanma, evlilik, yasa dışı evlat edinme, dilencilik ve organ ticareti sayılmaktadır.⁴

Çocuk ticaretinin nedenlerinden biri olan ve üzerine dikkatle eğilinmesi gereken bir konu evlat edinmedir. Evlat edinme talebindeki artış, her geçen gün daha fazla küçük yaşta çocukların ve bebeklerin bir ticarete konu edilmesine sebep olmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki doğum oranlarının düşüklüğü, çocuk yapma yeteneğinin kaybı gibi nedenlerle evlat edinme yönündeki talebin arttığı görülmektedir.⁵ Evlat edinme talebindeki artışı körükleyen bir sebep olarak insani amaçların ön plana çıkarıldığını söylemek de mümkündür. Dünya genelinde savaş, deprem, kasırga gibi kargaşa ve kaosa sebebiyet veren olayların yaşanmasıyla birlikte, söz konusu bölgelerde ebeveynlerinden ayrı kalan çocuklar tüm kamuoyunun dikkatini çekmektedir. Özellikle az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler söz konusu olduğunda, refakatsiz kalan çocuklara yardım etmenin en doğru ve etkili yöntemi olarak evlat edinme akla gelmektedir.⁶ Ancak bu durumdaki ülkelerdeki afet

² UNICEF ve İnsan Ticaretine Karşı Kuruluşlar Arası Esgüdüm Grubu (ICAT) tarafından 2018 yılında yapılan açıklamaya göre, dünya genelinde tespit edilmiş insan ticareti mağdurlarının yaklaşık yüzde 28'ini çocuklar oluşturmakta ve bu oran kimi bölgelerde yüzde 60lara kadar ulaşabilmektedir, <https://www.unicef.org/turkiye/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/t%C3%BCm-d%C3%BCnyada-belirlenmi%C5%9F-insan-ticareti-ma%C4%9Fdurlar%C4%B1n%C4%B1n-neredeys%C3%BC%C3%A7te-birini>, (erişim tarihi: 11.07.2024).

³ Büşra Uslu Ak, "Çocuk Ticareti Suçunu Anlamak, Uluslararası Suçlar ve Tarih", *International Crimes and History*, S. 23, Y. 2022, s. 93-115, s. 96.

⁴ Caner Yenidünya, "İnsan Ticaretinin Bir Türü Olarak Çocuk İstismarı (2)", <https://caneryenidunya.medium.com/i%C7%87nsan-ticaretinin-bir-t%C3%BCr%C3%BC-olarak-%C3%A7ocuk-i%C7%87stismar%C4%B1-2-c7cbbb957b9f/>, (erişim tarihi: 28.07.2025); Uslu Ak, s. 101 vd.

⁵ Yenidünya, Çocuk İstismarı (2).

⁶ Kerime Fatma Güntürk, "Intercountry Adoptions in Türkiye According to the Convention on Protection of Children and Co-Operation in Respect of Inter-country Adoption", *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2023, C. 10, S. 2, s. 415 - 454, s. 417.

sonrası yönetim ve güvenlik dağınıklığı nedeniyle, bu çocuklar kötü niyetli kişiler için kolay hedef haline gelmekte; bir istismar ve ticaretin konusu olabilmektedir. Bunun yanı sıra kimi zaman çocuklar kaçırılarak kimi zamansa çok çocuklu veya çocuklarına iyi bir bakım ve gelecek sunamayacak durumdaki ailelerden bebek ve çocuklar para karşılığı alınarak başka kişilerin evlat edinmesi sağlanabilmektedir. Bu ticaretin çoğu zaman uluslararası boyutlarda gerçekleştiriliyor olduğu da unutulmamalıdır. Bu konunun dikkat çeken bir diğer yönü de tıpkı yasa dışı yollarla elde edilen bir paranın daha sonra meşru bir iş aracılığıyla aklandığı ‘kara para aklama’ suçlarındaki gibi çocukların da yasa dışı evlat edinme yolunda ‘aklandık’larıdır. ‘Çocuk aklama’ olarak da isimlendirilen bu yöntemde, çocukların doğum ebeveynlerinden yasa dışı olarak alındığı ve ardından evlat edinme ve mevcut yasal sistemlerin resmi süreçlerinin kullanılarak çocukların yasal olarak evlat edinilmiş çocuklar olarak aklandığı iddia edilmektedir.⁷ Ayrıca kamu görevlilerine verilen rüşvetler veya yetkililere gizli olarak yapılan ödemeler ya da sahte olarak düzenlenen belgeler de yasa dışı evlat edinmelerde ve ‘çocuk aklamada’ söz konusu olabilmektedir.

Zengin kişilerin çocuk talebiyle yönlendirilen ve bir çocuğu acımasızca objeleştiren bu ticaret, evlat edinmenin insani gerekçesini tehdit etmektedir. Çocuğun evlat edinme sürecinin bir parçası olarak satılmaktan korunma hakkının sistematik olarak ihlal edildiği örneklerle karşılaşmakta ve buna ek olarak birçok devlet, çocuk satışını yaratan uygulamaları çeşitli şekillerde görmezden gelebilmekte, bilinçli olarak ele almayabilmekte, hoş görebilmekte, onaylayabilmekte, teşvik edebilmekte veya hatta zorunlu kılabilenmektedir.⁸ Evlat edinmenin hukuki ve etik meşruiyetini yok eden bu tür faaliyetler karşısında özellikle ceza hukukunun duruşunu değerlendirmek gerekir; çünkü çocuk satışıyla güçlü mücadele yöntemi ceza adaleti sisteminden geçmektedir. Türkiye’de yasa dışı evlat edinmenin Türk Ceza Kanunu (TCK)’nda açıkça bir suç olarak düzenlenmemiş olması gerçeği karşısında, Türk

⁷ David M. Smolin, “Child Laundering: How the Intercountry Adoption System Legitimizes and Incentivizes the Practices of Buying, Trafficking, Kidnapping, and Stealing Children”, *Wayne Law Review*, V. 52, N. 1 Spring 2006, s. 113-200, s. 115.

⁸ Nigel Cantwell, “The Sale of Children and Illegal Adoption”, 2017, s. 12, <https://defenceforchildren.org/wp-content/uploads/2018/02/Sale-of-Children-and-Illegal-Adoption.pdf>, (erişim tarihi: 24.06.2025).

hukukunda bu tür faaliyetlerin küçümsendiği veya görmezden gelindiği ya da büyük bir iyilik yolunda gerekli ve tali kötülükler olarak kabul edildiği düşünülebilir. Fakat açıkça bir suç olarak düzenlenmemiş olmasına karşın evlat edinme maksadıyla çocuğun kaçırılması, sahte belgeler oluşturulması ve yasa dışı bir evlat edinmenin gerçekleşmesi ceza kanununda farklı suç tipleri kapsamında cezalandırılabilen fiillerdir. Buna karşılık, Türkiye'nin imzaladığı uluslararası anlaşmalar ve çocuklar üzerinde gerçekleşen bu ticaretin boyutları göz önünde bulundurulduğunda, bu düzenlemelerin yeterli olup olmadığı tartışmaya değer bir konudur.

Bu çalışmada çocuk ticareti ve çocuk satışı kavramları ele alındıktan sonra yasa dışı evlat edinme amacıyla gerçekleştirilen çocuk satışı, yasa dışı evlat edinme yöntemleri ve ülke içi veya ülkeler arası yasa dışı evlat edinme örneklerine yer verilmiştir. Daha sonra evlat edinme amaçlı çocuk satışı Türk ceza hukuku açısından incelenmiş ve bu fiillerin hangi suç tiplerini oluşturacağına değinilmiştir. En son olarak çocuk ticareti veya çocuk satışına ilişkin kanunda yeni bir düzenleme yapılmasına ihtiyaç olup olmadığı tartışılmıştır.

I. ÇOCUK TİCARETİ VE ÇOCUK SATIŞI KAVRAMLARI VE YASA DIŞI EVLAT EDİNME AMAÇLI ÇOCUK SATIŞI

A. İnsan Ticareti Kavramı

İnsan ticareti, bir insan hakları problemidir. En kısa anlatımla, bir bireyin başkası tarafından çeşitli suretlerde sömürülmesidir.⁹ Bireyi objeleştiren, kişinin onuruna, özgürlüğüne, bedensel, cinsel ve ruhsal bütünlüğüne zarar veren fiillerden oluşmaktadır.¹⁰ Bu sebeple salt bir

⁹ Doktrinde Koca tarafından, 'insan ticareti' kavramı yerine 'insan yağması' veya 'insan sömürüsü' kavramlarının kullanılmasının daha yerinde olacağı belirtilmektedir. Bunun gerekçesi olarak ise tıpkı klasik yağma suç tipinde bir mal üzerinde hakimiyet kurulduğu gibi, bahse konu suç tipinde bir insan üzerinde hakimiyet kurulduğu yazar tarafından belirtilmektedir. Suç tipinde failin maddi bir menfaat elde etmesinin önemsiz görülmekte olduğu ve fakat bir insanın adeta mal yerine koyulmasının, kişiliğinin yok sayılmasının ve alçaltılmasının ön planda olduğuna dikkat çekilmektedir (Mahmut Koca, "İnsan Yağması (Sömürüsü) Suçu", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 52, S. 2, Y. 2003, s. 141 – 172, s. 142).

¹⁰ Ahmet Caner Yenidünya, "İnsan Ticareti Suçu ile Etkin Mücadelede Nasıl Bir Ceza Kanunu?", s. 2, <https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/56026424/>

suç olmanın ötesinde bir süreç olarak görülmesi gerektiği dile getirilmektedir. İnsan ticareti sürecinin 4 aşamasından bahsedilmektedir: 1) Kişinin kaçırılması veya temini, 2) Kişinin başlangıç noktasından varış noktası nakli (ülke içi veya ülkeler arası olabilir), 3) Sömürü aşaması, 4) İnsan ticareti suçunun boyutlarına bağlı olarak suç gelirlerinin aklanması veya diğer suçlarla bağlantıların kurulması.¹¹

Sınır aşan özelliği nedeniyle insan ticaretiyle mücadele için yıllar içerisinde birçok uluslararası sözleşme imzalanmış ve birçok uluslararası kuruluş da bu mücadeleye destek vermiştir. Tarihsel açıdan bakıldığında, insan ticaretinin ilk ve en yaygın şeklinin köle ve esir ticareti olduğu görülmektedir. 19. Yüzyılın başlarından itibaren Avrupa’da köle ticaretine karşı önlemler alınmaya başlanmış ve ikili ve çok taraflı anlaşmalarla köle ticareti tamamen kaldırılmaya çalışılmıştır. Bu mücadele, ağırlıklı olarak Afrika kökenli bireylerin ticaretinin, bir başka deyişle ‘zenci köle ticareti’nin yasaklanmasına yönelik çabalardan ibarettir. Fakat bu yüzyıldaki mücadele yeterli sonuç vermediği gibi yaşam koşulları insan ticaretinin değişip çeşitlenmesini de beraberinde getirmiştir. Özellikle kadın ve çocukların cinsel amaçlı ticaretinin yükselişiyle birlikte ‘beyaz köle ticareti’nin görünüş sıklığı artmıştır.¹²

Özellikle 19. Yüzyılın sonlarından itibaren insan ticaretinin yaygınlaşmaya başlayan mağduru olan kadın ve çocukları korumak üzere ülkeler arası ortak çalışmalar yapılmaya başlanmış ve Fransız hükümeti 1902 yılında uluslararası resmi bir toplantıya ev sahipliği yapmış-

K7ZBPMRHHMYVRL9-libre.pdf?1520803736=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DInsan_Ticareti_Ile_Mucadelede_Nasil_Bir.pdf&Expires=1726139466&Signature=QrR5FP61CLtqX2GxIOYsmD-oqFF6-Nwi3YyO7L9AvSbHWtk7wUkqS87fj13a4PmK8sOUhxFQsl5moTCd3aOkGtI4E12DyJfeYq61ZapjiZ3GC22WFJEMnZ92xuwfzrp8GUHs~AjskhNYIha1t9PIXOnBVmbDBCYutuix6akGCO84oP~WDeQ2HCMGaGGkZCYg80EDkEP69tD04cEsnOiuFii62qMUE7j92w9Rdh9de8efZPOWKe52Sdhm~mYrUWrLf4jXQJDQWJQdLJpNewoX8tUCNW TIX8D~ByahfYOT9j3cvhKY8ZkhL1UcDIGq3mCasjvn2ae7-79PqPI6B8Q__&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA, (erişim tarihi: 28.07.2025).

¹¹ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), *Trafficking in Persons: Global Patterns*, April 2006, s. 57, https://www.unodc.org/pdf/traffickinginpersons_report_2006ver2.pdf, (erişim tarihi: 05.07.2025).

¹² Olimjon Sobır, “Kanunilik İlkesi Bağlamında İnsan Ticareti Suçu”, *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 17, S. 193, Eylül 2022, s. 98-113, s. 99 - 101.

tır.¹³ Bu toplantının bir neticesi olarak 1904 yılında ‘Kadın Ticareti Namiyle Anılan Cinai Ticarete Karşı Müessir Bir Himayenin Sağlanması Maksatlı Milletlerarası Anlaşma’¹⁴ imzalanmıştır.¹⁵ İnsan ticaretini bir suç olarak tanımlayan ve taraf devletlere bu fiilleri cezalandırma yükümlülüğü getiren sözleşme ise 1910 tarihli ‘Beyaz Kadın Ticaretinin Zecren Men’ine Dair Milletlerarası Sözleşme’¹⁶ olmuştur. Daha sonra söz konusu uluslararası anlaşmalarda üzerinde durulan kadın ve çocuk ticaretinin önlenmesi konusunda daha fazla güvence yaratabilmek maksadıyla 1921 tarihli ‘Kadın ve Çocuk Ticaretinin Men ve Zecrine Dair Beynelmîlel Cenevre Mukavelesi’¹⁷ kaleme alınmıştır. Bunu izle-

¹³ Sulhi Dönmezer, Genel Adap ve Aile Düzenine Karşı Sürümler, İstanbul 1975, s. 279 – 281; Jean Allain, “White Slave Traffic in International Law”, *Journal Of Trafficking And Human Exploitation*, V. 1, N. 1, Paris Legal Publishers, s. 1-40, s. 1.

¹⁴ International Agreement for the Suppression of the White Slave Traffic. Anlaşmanın Fransızca ve İngilizce metni için bkz. https://treaties.un.org/doc/Treaties/1920/09/19200907%2006-00%20AM/Ch_VII_8p.pdf (erişim tarihi: 17.07.2025). Türkiye Cumhuriyeti, Lozan Anlaşması’nın 100. maddesi ile bu anlaşmaya uymayı kabul etmiştir. Daha sonra, “Kadın Ticareti Namiyle Anılan Cinai Ticarete Karşı Müessir Bir Himayenin Sağlanması Maksadıyla İmzalanmış Bulunan Milletlerarası Anlaşma ile Kadın Ticaretinin Zecren Menine Dair İmzalanmış Olan Milletlerarası Sözleşmeyi Değiştiren Protokol ve Ekinin Onanmasına Dair Kanun” 04.03.1950 tarihli Resmî Gazete’de yayınlanmış ve Türkiye’de yürürlüğe girmiştir.

¹⁵ Allain, s. 21.

¹⁶ International Convention for the Suppression of the White Slave Traffic. Anlaşmanın Fransızca ve Almanca metni için bkz. https://treaties.un.org/doc/Treaties/1888/01/18880101%2006-01%20AM/Ch_VII_10p.pdf (erişim tarihi: 17.07.2025). Türkiye Cumhuriyeti, Lozan Anlaşması’nın 100. maddesi ile bu anlaşmaya uymayı kabul etmiştir. Daha sonra “Kadın Ticareti Namiyle Anılan Cinai Ticarete Karşı Müessir Bir Himayenin Sağlanması Maksadıyla İmzalanmış Bulunan Milletlerarası Anlaşma ile Kadın Ticaretinin Zecren Menine Dair İmzalanmış Olan Milletlerarası Sözleşmeyi Değiştiren Protokol ve Ekinin Onanmasına Dair Kanun” 04.03.1950 tarihli Resmî Gazete’de yayınlanmış ve Türkiye’de yürürlüğe girmiştir.

¹⁷ International Convention for the Suppression of the Traffic in Women and Children. Cenevre’de imzalanan anlaşma daha sonra 1947 yılında bir protokol ile değişikliğe uğramıştır. Anlaşmanın son halinin Fransızca ve İngilizce metni için bkz. https://treaties.un.org/doc/Treaties/1950/04/19500424%2010-31%20PM/Ch_VII_2p.pdf (erişim tarihi: 17.07.2025). Türkiye Cumhuriyeti, Lozan Anlaşması’nın 100. maddesi ile bu anlaşmaya uymayı kabul etmiştir. “Kadın ve Çocuk Ticaretinin Kaldırılmasına Mütedair Cenevre’de 30 Eylül 1921’de Akdedilen Sözleşme ile Reşit Kadın Ticaretinin Kaldırılması Hakkında Cenevre’de 11 Ekim 1933’te akdedilen Sözleşmeyi Değiştiren Protokol ve Eki”, 28.05.1949 tarihinde Resmî Gazete’de yayınlanarak Türkiye’de yürürlüğe girmiştir.

yen zamanda bir diğer tamamlayıcı sözleşme olan 1933 tarihli 'Reşit Kadın Ticaretinin Men'ine Dair Beynelmilel Cenevre Mukavelesi'¹⁸ imzalanmıştır. Söz konusu sözleşmeler köle ticareti ve insan ticaretine karşı düzenlenmiş olmakla birlikte konu olarak kadın ve çocuklarla sınırlı olmuş ve daha çok fuhşa ilişkin faaliyetlerin önlenmesini amaçlamıştır. Bu nedenle insan ticaretinin günümüz anlayışına uygun bir kapsamda bu sözleşmelerde yer aldığını söyleyebilmek mümkün değildir.¹⁹

Kadın ve çocuk ticaretini engelleme amacıyla hazırlanan 1904, 1910, 1921, 1933 tarihli mukavele ve sözleşmelerin bu fiillerle mücadele bakımından yetersiz kalması üzerine, daha kapsayıcı bir taslak sözleşme Milletler Cemiyeti tarafından 1937 yılında hazırlanmıştır. Savaş gölgesinde geçen yılların ardından, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nden bir yıl sonra, taslak sözleşmenin özünün gerekli görülen değişikliklerle birlikte somutlaştırıldığı 'İnsan Ticaretinin ve Başkasının Fuhşunu Sömürmenin İlgası Hakkında Sözleşme'²⁰ kabul edilmiştir. Sözleşme, taraf olan devletlere fuhuş amacıyla yapılan insan ticaretini cezalandırma yükümlülüğü getirdiği gibi iade, iş birliği ve devletlerin başka bazı yükümlülüklerine dair hükümler de içermektedir.

İlerleyen zamanda, toplumların en savunmasız kısmını oluşturan çocuklar özelinde çalışmalar yapıldığı ve çocukların insan ticaretinden korunmasına yönelik adımlar atıldığı görülmektedir. Birleşmiş Milletler tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen 'Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS)'²¹ ile çocuğun bakım ve gelişimine yönelik hakları ve bunların korunmasına yönelik düzenlemeler öngörülmüştür. Kapsamı itibariyle, çocukların medeni, siyasal, ekonomik, sosyal, sağ-

¹⁸ Reşit Kadın Ticaretinin Men'i Hakkında 1933'te Cenevre'de imzalanan Beynelmilel Mukavele'nin Tasdikine Dair Kanun 22 Nisan 1935 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

¹⁹ Sobır, s. 101.

²⁰ Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others. Anlaşmanın İngilizce metni için bkz. https://treaties.un.org/doc/Treaties/1951/07/19510725%2010-37%20PM/Ch_VII_11_a_bp.pdf (erişim tarihi:19.07.2025). Sözleşme, 21 Mart 1950 tarihinde imzaya açılmış fakat Türkiye anlaşmaya taraf olmamıştır.

²¹ Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Türkiye'de 11.12.1994 tarih ve 22138 sayılı Kanun ile kabul edilerek, 27.01.1995 tarihli ve 22184 sayılı Resmî Gazetede yayınlanmıştır.

lık ve kültürel haklarını belirleyen bir insan hakları anlaşması niteliğindedir.²² Sözleşmenin 34. maddesinde taraf devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların satılmasını, kaçırılmasını ve ticarete konu olmasını engellemek üzere ulusal ya da ikili veya çok taraflı ilişkilerde gerekli önlemleri almakla yükümlü kılınmıştır. Ayrıca 25 Mayıs 2000 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda, söz konusu sözleşmenin amaçlarını daha iyi şekilde gerçekleştirebilmek ve çocuk satışı, fahişeliği ve pornografisinden çocukların korunması için gereken önlemlerin etkili şekilde uygulamasını sağlamak amacıyla 'Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol (İhtiyari Protokol)'²³ kabul edilmiştir. İhtiyari Protokol, çocuk satışı, çocuk fahişeliğini ve çocuk pornografisini yasaklaması ve bu kavramları tanımlaması bakımından son derece önemlidir.

İnsan ticaretinin en kapsamlı ve en yaygın şekilde kabul gören tanımını Palermo Protokolü'nde yer almaktadır. Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan "Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi"ne ek olarak oluşturulan ve Palermo Protokolü olarak da bilinen 'İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol'ün²⁴ 1. maddesinin, sözleşmenin uygulama alanını insan ticareti suçlarını da kapsayacak şekilde genişlettiği görülmektedir. Protokolün amaçları olarak, kadın ve çocuklara özel önem verilmek kaydıyla insan ticaretini önlemek ve mücadele etmek, mağdurları korumak ve onlara yardım etmek, taraf devletler arasındaki iş birliğini geliştirmek vurgulanmıştır. Protokol-

²² Erika Schulze/Sandra Isabel Novo Canto/Peter Mason/Maria Skalin, "Sexual Exploitation and Prostitution and its Impact on Gender Equality", *European Parliament Directorate General for Internal Policies Policy of the Union*, Y. 2014, s. 70, ([http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493040/IPOL-FEMM_ET\(2014\)493040_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493040/IPOL-FEMM_ET(2014)493040_EN.pdf)), (erişim tarihi: 22.07.2025).

²³ Türkiye, Protokol'ü 8 Eylül 2000 tarihinde imzalamıştır. Protokol'ün onaylanmasının uygun bulunduğu ilişkin kanun, 14 Mayıs 2002 tarih ve 24755 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır. Türkiye, Protokol'ün hükümlerini yalnızca tanıdığı ve diplomatik ilişki kurduğu taraf devletlere karşı uygulayacağı beyanını kayıt düşmüştür.

²⁴ Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol, Türkiye tarafından imzalanmış ve 18.03.2003 tarihli ve 25052 sayılı Resmî Gazetede yayınlanmıştır.

de, insan ticaretinin mutabık kalınan bir tanımına yer verilmiş ve taraf devletlere de bu tür filleri cezalandırma yükümlülüğü getirilerek uluslararası bağlayıcılığı da sağlanmıştır.

Protokolün amaçları bakımından insan ticareti 3. maddede şu şekilde tanımlanmıştır:

“(a) “İnsan ticareti”, kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir. İstismar terimi, asgari olarak, başkalarının fuhuşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içerecektir.

(b) İnsan ticaretinin (a) bendinde belirtilen yöntemlerden herhangi biriyle yapılmış olması halinde, mağdurun bu istismara razı olup olmaması durumu değiştirmeyecektir.

(c) Bu maddenin (a) bendinde öngörülen yöntemlerden herhangi birini içermese bile, çocuğun istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması “insan ticareti” olarak kabul edilecektir.

(d) Onsekiz yaşının altındaki herkes “çocuk” kabul edilecektir”.

İnsan ticaretiyle mücadelede bir diğer önemli sözleşme ise Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi²⁵’dir. Avrupa Konseyi’nin insan ticaretini bir insan hakları ihlali olarak tanıyan ve mağdurların korunmasına ve uluslararası iş birliğinin geliştirilmesine yönelik hazırladığı sözleşme, 2005 yılında imzaya açılmış ve 2008 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Palermo Protokolü’nü tamamlayan ve geliştiren bir adım olduğu Sözleşme’nin önsözünde vurgulanmıştır.²⁶

²⁵ Sözleşme, Türkiye tarafından 19/3/2009 tarihinde imzalanmış ve 18/02/2016 tarihli ve 29628 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

²⁶ İnsan Ticaretine Karşı Eylem İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi Hakkında Açıklayıcı Belge, 16.5.2005, s. 36, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806489a0> (erişim tarihi: 02.07.2025).

B. Çocuk Ticareti ve Çocuk Satışı

Toplumsal çıkmazların sebebiyet verdiği mağduriyetlerden en fazla etkilenenler çocuklar olmaktadır. Çeşitli şekillerde sömürüye uğrayan çocuklar insan ticareti söz konusu olduğunda da en hassas kitleyi oluşturmaktadır. Kimi zaman kendi tecrübesizlikleriyle kimi zaman ise yetişkinlerin aracılığıyla, cinsel sömürü, zorla çalıştırma, zorla evlendirme, organlarının alınması, yasa dışı evlat edinme veya silahlı çatışma amacıyla insan ticaretinin mağduru olmaktadırlar.²⁷ Çocuklar kendi ülkeleri içinde veya adını ve dilini dahi bilmedikleri ülkelere götürülerek bu sömürülerin konusu haline getirilebilmektedirler. Çocuk ticareti, çocukların hayatta kalmalarını, sağlıklı gelişimlerini, eğitim, sağlık, korunma, barınma, kimliğini ve aile bağlarını koruma haklarını tehdit etmektedir.

Çocuk ticareti kavramının kabul görmüş uluslararası tanımı için Palermo Protokolü'nden yararlanmak gerekmektedir. Öncelikle belirtelim ki Protokol'de 'çocuk ticareti' kavramı kullanılmamış, yalnızca 'insan ticareti' kavramına yer verilmiştir. Protokol'ün tanımlara yer verdiği 3. maddesine göre on sekiz yaşın altındaki herkes çocuktur ve çocukların istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması insan ticareti anlamına gelmektedir. İstismar teriminden ise, asgari olarak, başkalarının fuhşunun istismar edilmesinin veya cinsel istismarın başka biçimlerinin, zorla çalıştırma veya hizmet ettirmenin, esaret veya esaret benzeri uygulamaların, kulluğun veya organların alınmasının anlaşılması gerektiği belirtilmiştir.

UNICEF ve İnsan Ticaretine Karşı Kuruluşlar Arası Eşgüdüm Grubu (ICAT), 2018 yılında yaptıkları açıklamada, tüm dünyada belirlenmiş insan ticareti mağdurlarının yaklaşık yüzde 28'ini çocukların oluşturduğunu belirtmiştir. Çocukların korku, imkansızlık, bilgisizlik ve maddi zorluklar sebebiyle kendilerini ortaya koyamamaları nedeniyle aslında bu oranın çok daha yüksek olduğu da tahmin edilmek-

²⁷ Hüdayi Sayın/Seçil Akkoca Seçkin, "İnsan Ticareti ya da İnsanlığın Ticareti: Çocuk Ticareti Üzerinden Uluslararası Göçe Bakış", *İstanbul Esenyurt Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Y. 2021, C. 1, S. 1, s. 95 - 109, s. 100.

tedir.²⁸ İnsan Ticareti ve Göçmen Kaçakçılığı Konusunda Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC) Araştırma Ekibi tarafından hazırlanan Küresel İnsan Ticareti Raporu 2024 (GLOTIP)'e göre, küresel çapta yapılan mağdur tespitinde pandemi döneminde keskin bir düşüş kaydedilmiştir; fakat 2022'de pandemi öncesi dönem olan 2019'a kıyasla küresel mağdur tespitinde %25'lik bir artış kaydedildiği görülmüş ve 2023 için de artan bir eğilim öngörülmüştür. Bunun yanı sıra tespit edilen mağdurların üçte birini çocukların oluşturduğu ve kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha fazla mağdur olduğu tespiti raporda yer almıştır. Tespit edilen çocuk mağdurların toplam sayısının önemli ölçüde arttığı, 2022'deki küresel tespitlerin, 2019'daki pandemi öncesi seviyelere kıyasla %31 arttığı ve özellikle kız çocukları arasında %38'lik bir artış olduğu vurgulanmıştır. Raporda yer alan bir diğer önemli bilgi ise, kız ve erkek çocuklarının farklı sömürü türleri bakımından insan ticaretine konu olduklarıdır. Tespit edilen çocuk mağdurlardan kız çocuklarının %60'ının cinsel sömürü amacıyla ve %21'inin zorla çalıştırılmak üzere; erkek çocuklarının %45'inin zorla çalıştırılmak üzere ve %47'sinin ise zorla suç işleme ve zorla dilendirme amacıyla insan ticareti suçunun mağduru olduğu görülmüştür.²⁹

ÇHS'nin ek protokolü olan ve çocuk satışı, pornografisi ve fuhşunun önlenmesini sağlamak amacıyla hazırlanmış olan 'İhtiyari Protokol', çocuk satışını tanımlamış ve taraf devletlere bunu önlemeye yönelik tedbirler almaya ve bu filleri cezalandırmaya yönelik yükümlülükler getirmiştir. Protokolün giriş kısmında çocuk satışı, fahişeliği ve pornografisi amacıyla yapılan kayda değer ve giderek artan uluslararası çocuk ticaretinden ciddi endişe duyulduğu vurgulanmıştır. Protokol ile, çocuğu cinsel sömürü ve suistimalden korumanın ve çocukların satışa, kaçırmaya ve fuhşa konu olmalarını önlemek üzere

²⁸ UNICEF Basın Bülteni, <https://www.unicef.org/turkiye/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/t%C3%BCm-d%C3%BCnyada-belirlenmi%C5%9F-insan-ticareti-ma%C4%9Fdurlar%C4%B1n%C4%B1n-nereydeyse-%C3%BC%C3%A7te-birini>, (erişim tarihi: 11.06.2025). Türkiye'de Göç İdaresi'nin 2017-2021 yılı verilerine göre, tespit edilen insan ticareti mağdurlarının %32'sini 18 yaşından küçük çocuklar oluşturmaktadır, <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/TrWJt4db.pdf>, (erişim tarihi: 24.06.2025).

²⁹ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), *Global Report on Trafficking in Persons 2024*, December 2024, s. 10 – 12, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2024/GLOTIP2024_BOOK.pdf, (erişim tarihi: 27.05.2025).

her türlü çabayı göstermenin devletin görevi olduğu kabul edilmiştir. Ayrıca, çocuğun cinsel istismar amacıyla sunulması, kâr amacıyla çocuğun organlarının transfer edilmesi, çocuğun işçi olarak çalışmaya zorlanması amacıyla kabulü, uluslararası evlat edinmedeki ihlaller halinde taraf devletlerin bu kişilerin cezalandırılmasına ilişkin yasal düzenlemeleri yapması beklenmektedir. Protokolde 3 ana kavramın tanımlandığı görülmektedir:

“Madde 2

İşbu Protokol’ün amacı bakımından:

(a) Çocuk satışı, herhangi bir şahıs veya bir grup şahıs tarafından, ücret ya da başka herhangi bir şey karşılığında bir çocuğun başka birine devredildiği herhangi bir fiil veya işlem anlamına gelmektedir.

(b) Çocuk fahişeliği, bir çocuğun ücret veya başka herhangi bir şey karşılığında cinsel faaliyetlerde kullanılması demektir.

(c) Çocuk pornografisi, çocuğun gerçekte veya taklit suretiyle bariz cinsel faaliyetlerde bulunur şekilde herhangi bir yolla teşhir edilmesi veya çocuğun cinsel uzuvlarının, ağırlıklı olarak cinsel amaç güden bir şekilde gösterilmesi anlamına gelir.”

Çocuk satışının Protokol’de ayrıca tanımlanmış olması önemlidir; çünkü çocuk ticareti ve çocuk satışı birbirine çok benzer kavramlar gibi görünmekle beraber, tanımlarından da anlaşılacağı üzere, uluslararası hukukta farklı iki olgu olarak ele alınmaktadır. Çocuk ticareti ve satışı bakımından ortak olan unsurlar, çocuğun transferi ve bu transferi güvence altına almaya yönelik kullanılan menfaattir. İki kavramı birbirinden ayıran unsur ise, uluslararası belgelerde, çocuk ticaretinin belirli amaçlarla işlenmesidir ve söz konusu amaçlar bir sömürüyü, istismarı işaret eder. Çocuğun satışı bakımından ise hiçbir amaç koşulu belirlenmemiştir.³⁰

C. Yasa Dışı Evlat Edinme Amaçlı Çocuk Satışı

1. Genel Olarak

Yasa dışı evlat edinme amaçlı çocuk satışı birçok istatistiksel çalışmada insan ticareti kapsamında ele alınmaktadır. Yapılan tespitlere göre gerek yetişkinlerin ve gerekse çocukların çok farklı amaçlarla

³⁰ Cantwell, s. 11,

insan ticareti mağduru edildikleri görülmektedir. Zorla çalıştırma ve cinsel sömürü, dünya genelinde tespit edilen mağdurlarda %38'lik görülme oranlarıyla en sık karşılaşılan sömürü şekilleridir. Daha az tespit edilebilen fakat doğrudan çocukları konu edinen olgu ise yasa dışı evlat edinmedir. Tespit edilen mağdurların %0,3'ünün yasa dışı evlat edinme amacıyla insan ticaretine konu edildikleri görülmektedir.³¹ Yasa dışı evlat edinme amaçlı insan ticareti mağdurlarının Orta ve Güneydoğu Avrupa'da tespit edilen insan ticareti mağdurlarının %2,5'ini oluşturduğu dikkat çekmektedir.³² Evlat edinme talebindeki artışın özellikle bebeklerin ve küçük çocukların yasa dışı bir şekilde ticarete konu edilmesini teşvik etmektedir. Genellikle gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerdeki ebeveynler bebeklerini veya küçük çocuklarını gelişmiş ülkelerdeki 'müşterilere' satmakta; bunun yanı sıra ebeveynlerinin rızası dışında örneğin bebekler kaçırılarak ya da annelere bebeklerinin ölü doğduğu söylenerek gerçekleştirilen uygulamalar da görülmektedir.³³ Savaş, doğal afetler veya benzeri çeşitli sebeplerle yerinden edilmiş birçok çocuk, ebeveynlerinden, aile üyelerinden veya yasal vasilerinden ayrılmak zorunda kalabilmekte ve refakatsiz duruma düşebilmektedir. Bu çocuklar özellikle insan ticareti suçuna karşı oldukça savunmasız hale gelmektedir. Ebeveyn bakımı olmayan veya refakatsiz çocukların öksüz ve yetim oldukları varsayımıyla evlat edinilmeye uygun oldukları zannedilmektedir. Oysaki çocukların, bir kimliğe sahip olma, ebeveynlerini bilme ve onlar tarafından bakılma hakkı vardır. Devletlerin bu anlamdaki önemli bir görevi, her çocuğun kimliğini, aile ilişkilerini ve vatandaşlığını koruma hakkına saygı göstermek ve çocukları yasa dışı evlat edinilme riskine karşı korumaktır.³⁴ Evlat edinmenin etik ve yasal meşruiyetini tehdit eden yasa dışı uygulamalar, zengin yetişkinlerin (uluslararası boyutuyla düşünüldüğün-

³¹ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), *Global Report on Trafficking in Persons 2022*, January 2023, s. 23, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2022/GLOTiP_2022_web.pdf, (erişim tarihi: 17.06.2025).

³² UNODC, 2022, s. 137. Ayrıca, zorla dilendirme, zorla suç işleme ve yasa dışı evlat edinme gibi sömürü biçimleri için insan ticaretinin Sahra altı Afrika'da giderek daha fazla tespit edildiği tespitleri de yapılmaktadır (UNODC, 2022, s. 88).

³³ Uslu Ak, s. 103.

³⁴ UNICEF, <https://www.unicef.org/emergencies/guidance-protecting-displaced-children-ukraine>, (erişim tarihi: 19.06.2025); <https://www.unicef.org/turkiye/en/guidance-protecting-children-who-have-been-affected-earthquakes-t%C3%BCrkiye>, (erişim tarihi: 19.06.2025).

de zengin batılı yetişkinlerin) çocuk talebiyle yönlendirilen ticarileştirilmiş ve yozlaşmış bir sistemi gözler önüne sermektedir.³⁵

Çocukların evlat edinilmesiyle ilgili yasa dışı uygulamalar özellikle ülkeler arası evlat edinme kapsamında dikkatleri çekmiştir. 1980li yıllara gelindiğinde ülkeler arası evlat edinmede usulsüzlük iddialarında olağanüstü bir artış görülmüştür. 'Yasa dışı evlat edinme' kavramından anlaşılması gereken, hukuka aykırı uygulamalar sonucu yapılan evlat edinmedir. Yasa dışı evlat edinme, kimi zaman yetkili adli veya idari makamlar tarafından yasal bir görünüme kavuşturulmuş olsa bile, esasında çocuğun haklarını ve/veya tanınmış uluslararası güvencelerini ihlal eden birtakım uygulamalar sonucu gerçekleşir. Bu tür uygulamalar, çocuğun bakımını üstlenen kişinin yanından ayrılmasından evlat edinme kararının verilmesine kadarki evlat edinme sürecinin herhangi bir aşamasında meydana gelebilmekte ve kaçırma, zorlama, yanlış beyanlarda bulunma, belgelerde sahtecilik ya da çocuğun satışı, ticareti veya diğer türlü hileli yöntemleri içerebilmektedir. Elbette bu gibi hukuka aykırı uygulamalar neredeyse her zaman bir kazanç karşılığı olarak gerçekleştirilmektedir.³⁶ Zaman içerisinde yasa dışı evlat edinmelerin önüne geçebilmek üzere uluslararası aksiyonlar alınmaya başlanmıştır. 1990 tarihli Çocuk Haklarına Dair Sözleşme,³⁷ 1993 tarihli Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşme³⁸ ve 2000 tarihli Çocuk Haklarına

³⁵ Smolin, Child Laundering, s. 116.

³⁶ Cantwell, s. 10.

³⁷ Sözleşme, evlat edinme konusunda yasal bir düzenlemeyi sunmamakla birlikte çocukların özel ilgi ve yardım alma hakları için iş birliğinin önemini vurgulamaktadır. Toplumda çocukların gelişimi ve refahı için ailelerinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmeleri için gerekli koruma ve yardımı almalarına yardımcı olmaktadır (Güntürk, s. 421).

³⁸ Sözleşme Türkiye tarafından 5 Aralık 2001 tarihinde Lahey'de imzalanmış ve onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında 14.01.2004 tarih ve 5049 sayılı Kanun 20.01.2004 tarihli ve 25352 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Sözleşme Türkiye açısından 01.09.2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, ülkeler arası evlat edinme için tek tip bir hukuk oluşturmayı amaçlamamakla birlikte asgari standartları belirlemektedir. Sözleşme hükümlerine göre, taraf ülkeler evlat edinme sürecinde kendi mevzuatları yerine sözleşme hükümlerine öncelik vereceklerdir; ülkelere arası evlat edinmenin, menşe ülkesinde uygun bir aile bulunamayan bir çocuk için uygun olduğunu kabul edilir. Ayrıca sözleşme, ülkeler arası iş birliğini desteklediği gibi ülkeler arası evlat edinme için usul gerekliliklerini ve evlat edinmelerin otomatik olarak tanınması için bir sistem öngörmektedir. (Güntürk, s. 422).

Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol ile çocukları korumak üzere adımlar atılmıştır. Bu sözleşmeler, evlat edinmeye yönelik hükümleriyle, evlat edinmede tarafların haklarını korur, çocuğun yüksek yararını ön planda tutar, çocuklardan haksız kazanç ve menfaat elde edilmesini önlemek için koruyucu önlemlerin alınmasını sağlar, çocuğun temel haklarını güvence altına alarak kaçırma, satma veya çocuk ticaretini önler ve onlar için bir aile ortamı sağlamayı amaçlar.³⁹

Yasa dışı evlat edinmelerle sonuçlanan hukuka aykırı uygulamalar aslında çocuk satışını içeren fiillerdir. ÇHS'nin özellikle 21 ve 35. maddelerinde çocuğun satış ve yasa dışı evlat edinilmelerden korunma hakkı açıkça düzenlenmiştir.⁴⁰ İhtiyari Protokol'ün 3. maddesi taraf

³⁹ Güntürk, s. 447.

⁴⁰ "Madde 21- Evlat edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştireceklerdir:

a) Bir çocuğun evlat edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, ana-babası, ya kınları ve yasal vasisine göre durumunu göz önüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlat edinme konusundaki onaylarını alma zorunluluğuna uyarak, kararını verir.

b) Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlat edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı takdirde, ülkelerarası evlat edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler.

c) Başka bir ülkede evlat edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde mevcut evlat edinme durumuyla eşdeğer olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlarlar.

d) Ülkelerarası evlat edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasa dışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alırlar.

e) Bu maddedeki amaçları, uygun olduğu ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya anlaşmalarla teşvik ederler ve bu çerçevede, çocuğun başka bir ülkede yerleştirilmesinin yetkili makam veya organlar tarafından yürütülmesini güvenceye almak için çaba gösterirler.

Madde 35- Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar."

Bu iki temel maddenin yanı sıra şu hükümlere de aykırılık oluşturabilmektedir:

Madde 7.1: Çocuğun, mümkün olduğu ölçüde, ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkı;

Madde 8: Çocuğun, tabiiyet, isim ve aile bağları dahil olmak üzere kimliğini, hukuka aykırı müdahale olmaksızın koruma hakkı ve kimliğinin bazı veya tüm unsurlarından hukuka aykırı olarak mahrum bırakılmışsa, bu kimliğinin yeniden tesis edilmesi hakkı;

devletlerin, bir çocuğun evlat edinilmesine dahil olan herkesin geçerli uluslararası yasal düzenlemelere uygun hareket etmesini sağlamaları gerektiğini belirtmektedir. Elbette bu hüküm, ülkeler arası evlat edinme bağlamında, bu işe dahil olanların uygunsuz mali kazanç elde etmesini yasaklayan ÇHS madde 21 ile aynı doğrultudadır. İhtiyari Protokolde ayrıca 3.1.a.ii hükmünde yer alan “*Evlat edinme konusunda yürürlükteki uluslararası yasal düzenlemeler ihlal edilmek suretiyle bir çocuğun evlat edinilmesi için uygunsuz bir şekilde rıza istihsal edilmesini teminen aracılık yapılması*” fiilinin de çocuk satışı kapsamında kabul edildiği belirtilmiş ve taraf devletlere hem yurt içinde hem de ülkeler arası düzeyde bu fiillerin suç sayılması gerektiği çağrısı yapılmıştır. Bu tanımlamadan yola çıkılarak, çocuk satışı kavramına, gerekli rızaların verilmesinden kasıtlı olarak kaçınmanın veya verilmesini engellemenin de dahil olduğunu söyleyebileceğimiz gibi hukuka aykırı uygulamalara rağmen bir evlat edinmeyi yasal güvence altına almak amacıyla çocuğun sisteme haksız yere dahil edildiği ve sistem aracılığıyla transfer edildiği normal bir evlat edinme prosedürünün tüm aşamalarını çocuk satışı kavramı kapsamında değerlendirmek mümkündür. Bu noktada 1993 Lahey Sözleşmesi’nin çok daha kapsamlı olduğunu belirtmekte fayda vardır. Sözleşmenin 8. ve 32. maddeleri, sözleşmeye aykırı uygunsuz mali veya diğer kazançlar ve uygulamalarla ilgili ayrıntılı yasaklar ortaya koymaktadır. Bahse konu tüm uluslararası belgelerde hukuka aykırı kazançlara yapılan vurgu, ülkelerarası evlat edinme sürecinin herhangi bir aşamasındaki yolsuzluğun yalnızca çocuğun yüksek yararını ihlal etmekle kalmayıp, bir çocuğun kaçırılması, satılması veya ticareti gibi ciddi suçlara yol açabileceğini veya bunlarla ilişkilendirilebileceğini göstermektedir.⁴¹

Madde 9.1: Çocuğun, yetkili makamlar böyle bir ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğuna karar vermedikçe, ana-babasından zorla ayrılmama hakkı;

Madde 12: Kendi görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip bir çocuğun, kendini etkileyen tüm konularda görüşlerini özgürce ifade etme hakkı ve özellikle çocuğu etkileyen herhangi bir adli ve idari işlemde dinlenme fırsatı sağlanması hakkı;

Madde 39: Taraf devletin, her türlü ihmal, istismar veya suistimalin mağduru olan çocuğun bedensel ve ruhsal bakımdan iyileşmesini ve topluma yeniden kazandırılmasını desteklemek için tüm uygun önlemleri alma yükümlülüğü.

⁴¹ Cantwell, s. 10 – 11, 14 – 15.

2. Yasa Dışı Evlat Edinme Yöntemleri

Evlat edinilmesi öngörülme- yen, gerekli olmayan ve/veya huku- ken mümkün olmayan bir çocuğun, olası ebeveynler için ‘evlat edinile- bilir’ ve ‘uygun’ hale gelmesinin birçok yolu vardır. Bu yöntemlerden birinin veya birkaçının birlikte kullanılması mümkün olduğu gibi ne- redeyse her zaman bir kazanç unsuruna rastlanır. Yasa dışı evlat edin- me yöntemleri hem ülkeler arası evlat edinmede hem de yurtiçi evlat edinmede geçerlidir. Örnek olarak şunları sayabilmek mümkündür:⁴²

- Bebek kaçırma;
- ‘Bebek çiftçiliği’ olarak da bilinen ücretli gebelik;
- Ültimatom (örneğin, çocuğu evlat edindirme için teslim etme şar- tıyla doğum öncesi bakım sağlanması);
- Anneye bebeğinin ölü doğduğu veya doğumdan kısa bir süre son- ra öldüğü söylenerek bebeğin evlat edinme sistemine dahil edil- mesini sağlamak;
- Yoksul ailelerden, dışlanmış etnik azınlıklardan gelen veya evli olmayan savunmasız anneleri belirlemek ve onları hile veya zor- lama yoluyla bebeklerini terk etmeye ikna etmek;
- Aile üyelerine, aracılara, yetkililere veya diğer kişilere uygunsuz ödemeler veya hediyeler vermek;
- Biyolojik ebeveynlerin veya ailenin rızasını almaya yönelik diğer uygunsuz teşvikler;
- Biyolojik ebeveyn(ler)e evlat edinmenin sonuçları hakkında yanılt- ıcı bilgi vererek onların rızasını almak. Örneğin, evlat edinmeden sonra çocukla bağlantılarını sürdürebileceklerine veya çocuk hak- kında haber alabileceklerine veya çocuğun yetişkinliğe ulaştığın- da geri döneceğine ilişkin yanıltıcı bilgi sağlamak;
- Köyleri/toplulukları ziyaret ederek ve zorluk çeken ailelere evlat edinme için bir çocuğu vermelerini önererek çocuk ‘araştırmak’;
- Yurt dışında evlat edinmeyle sonuçlanacak şekilde yatılı bakıma alma;

⁴² Cantwell, s. 22 - 23; Smolin, Child Laundering, s. 118 - 124.

- Alternatif bir bakım ortamından rıza hilafına transfer veya uzaklaştırma;
- Kimliğin yanlış beyan edilmesi, sahte beyanlar ve sahtecilik yoluyla biyolojik ailelerden çocuk edinme;
- Belgede sahtecilik;
- Çocuğun 'terk edilmiş' olarak gösterilmesini sağlamak suretiyle rıza alma şartından kaçınmak;
- Çocuk aklama; yani çocukların zorla, hileyle veya para karşılığı yasa dışı yollarla elde edilmesi, daha sonra evlat edinilmeye uygun olduğuna ilişkin sahte belgelerin oluşturulması ve çocuğun daha sonra ülkeler arası evlat edindirilmesi;
- Muhtemel evlat edinenlerin bir çocuğu seçebilmelerini sağlamak için eşleştirme sistemini atlatma; bu, örneğin evlat edinilmesi düşünülen çocukların 'özel listesine' erişim sağlanması karşılığında ödeme talep etmeyi veya kabul etmeyi içerebileceği gibi muhtemel evlat edinenler veya onların kurumları tarafından yapılan bir talebi sorgusuz sualsiz işleme koymayı içerebilir;
- Evlat edinilebilir durumda olan belirli çocukları, yurtiçi evlat edinme veya bakımları için diğer uygun yurtiçi çözümler yerine, ülkeler arası evlat edinme için 'ayırarak';
- Muhtemel evlat edinenlere, örneğin çocuğun statüsü veya yaşı veya izlenecek süreç ve ilgili maliyetler hakkında yanlış bilgi vermek;
- Ülkeler arası evlat edinme sürecinden kaçınmak, örneğin bir çocuğu vesayet düzenlemeleri veya diğer yollarla menşe ülkesinden çıkarmak;
- Rüşvet yoluyla karar almak (örneğin, ülkeler arası evlat edinme yerine yurtiçi evlat edinmeyi sağlamak amacıyla haksız yere engellilik veya ciddi hastalık raporlarının alınması, evlat edinilmeye uygundur kararı alınması, kurum müdürünün onayı, yetkili kişi veya kurum tarafından uygunluk kararı alınması, hakim yabancısı evlat edinenler için belirli öngörülen koşulları uygulamaması veya sadece evlat edinme kararını soru sormadan vermesi...).

3. Yasa Dışı Ülke İçi Evlat Edinmeler

Ülkelerin, evlat edinme kurumunu yasal olarak tanınması ve düzenlemesi hem yıl olarak hem de içerik olarak birbirinden farklılık göstermektedir. Evlat edinme kurumunun tanınmadığı hukuk sistemleri olduğu gibi, bu imkanın tanındığı ülkelerde de evlatlık ilişkisinin bir sözleşmeyle kurulacağı veya ilişkinin kurulmasının bir mahkeme veya idari bir makamın kararına bağlı olduğu veyahut de hem sözleşme hem de kararın arandığı karma sistemlerin benimsendiğinden bahsedebilmek mümkündür.⁴³ Yasal evlat edinmelerle ilgili problemlere her zaman rastlanmakla birlikte, ülkeler arası evlat edinme kurumu kadar önem verilmediği düşünülebilir; çünkü yasa dışı ülke içi evlat edinmelere ilişkin bilgi ve istatistiklere erişim pek mümkün olmamaktadır.

Tarihte, dünyanın çeşitli yerlerinde, yurtiçi yasa dışı evlat edinmelerin devlet eliyle gerçekleştirildiği olmuştur. Hükümetin, muhalefeti bastırma girişimi olarak bebeklerin ve/veya küçük çocukların ideolojik nedenlerle ebeveynlerinden alınması; evlilik dışı doğan çocukların ahlaki gerekçelerle annelerinden alınması ya da etnik azınlık veya azınlık toplulukların çocuklarının kültürel gerekçelerle alınması gibi büyük ölçekli uygulamalara rastlanmıştır. Örneğin,⁴⁴

- 1976-1983 tarihleri arasında Arjantin'deki askeri diktatörlük sırasında, siyasi muhaliflere ait yaklaşık 500 bebek kayıp veya isimsiz olarak kayda geçirilmiş ve kimileri komşu ülkelerde hükümetin destekçilerine evlat edinilmek üzere gönderilmiştir.
- İspanya'da 1939-1975 tarihleri arasında Franco rejimi altında, muhalefet üyelerinin doğurduğu bebekler kaçırılıp Franco'ya sadık ailelere verilmiştir. Vaka sayısı tam olarak bilinmemekle birlikte 30.000 ila 300.000 arasında olduğu tahmin edilmektedir.
- Avustralya'da 20. yüzyılın üçüncü çeyreği boyunca bir hükümet politikası olarak evli olmayan annelerden doğan tahmini 130.000 bebek, doğumdan kısa bir süre sonra aniden alınmış ve evlat edi-

⁴³ Zeynep Derya Tarman/Işık Önay, "Milletlerarası Evlat Edinme Hukukunda Kamu Düzeni Engel", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2011, C. 60, S. 2, s. 331 - 365, s. 332 - 333.

⁴⁴ Cantwell, s. 25 - 28.

nilmek üzere yerleştirilmiştir. İrlanda ve Belçika'da da 1950lerden itibaren evli olmayan annelerden bebeklerinin zorla alınıp yasa dışı evlat edinmelerin gerçekleştirildiği bilinmektedir.

- Kültürel gerekçelerle devlet eliyle gerçekleştirilen bir zorunlu evlat edindirme örneği ise Kanada'da görülmüştür. 1960 ve 1980 yılları arasında yerli çocuklar, çoğunlukla ailelerinin bilgisi ve rızası olmadan, kültürlerinden ve kimliklerinden koparılıp yerli olmayan aileler tarafından evlat edinilmiştir. Bu örnekler geçmişe ilişkin ve fakat insanlar üzerindeki etkilerini bugün hala sürdüren olaylardır. Geçmişte olduğu gibi gelecekte de benzer olayların yaşanmasının muhtemel olduğu akılda tutulmalıdır.

Yurtiçi yasa dışı evlat edinmelerin güncel tezahürlerine bakıldığında, bireyler veya gruplar tarafından gerçekleştirilen fiiller görülmektedir. Evlat edinmelerle ilgili olarak ele alınması gerekebilecek potansiyel sorunlar çok çeşitlidir; ancak çoğunlukla sebep sistemin kendisi ya da sistemin yetersiz uygulanmasıdır. Örneğin,⁴⁵

Yunanistan hukuk sisteminde evlat edinmenin devlet kurumları aracılığı ile veya özel anlaşmalarla gerçekleştirilebileceği düzenlenmiştir. Ancak uygulamada, devlet kurumlarında yaşanan uzun gecikmelerin bireyleri özel anlaşmalara yönelttiği görülmektedir. Yasal düzenlemelerin zayıflığı nedeniyle özel anlaşmaların büyük bir kazanç ve yolsuzluk sektörüne dönüştüğü dile getirilmektedir.

Benzer bir şekilde Polonya'da evlat edinme merkezlerindeki sürecin çok uzun ve çok zorlu olması ve gebe bir kadının masraflarının karşılanmasına karşılık bebeği verebileceğine dair ilan vermesinin yasal olması nedeniyle, çeşitli araçların dahil olduğu yasa dışı evlat edinme sisteminin geliştiği belirtilmektedir.

Çin'de çocukların satın alınıp veya kaçırılıp yurt içinde veya yurt dışında evlat edindirme işlemleri yapan yetimhanelere satıldığı tespit edilmektedir.

Bir başka örnekte ise, Fransız araçlar ve olası ebeveynler tarafından Bulgar annelere çocuklarını evlat edinmek üzere para ödendiği ve 22 bebeğin hileli bir evlat edinme planıyla satıldığı açıklanmıştır.

⁴⁵ Cantwell, s. 29 – 30.

ABD’de son yıllarda evlat edinilen çocukların ‘yeniden evlat edinilmesi’ konusu endişelere yol açmıştır. Bir çocuğu evlat edinen bir ailenin daha sonra çocuğu bir başka kişiye vermek üzere ilan vermesi ve bu yönde girişimlerde bulunması şeklindeki çeşitli girişimler dikkatleri çekmektedir. Kazakistan’da ise, yeni doğan bebeklerin doğumhanelerden evlat edinmek isteyenlere satıldığı bilgisi ortaya çıkmıştır.

4. Ülkeler Arası Yasa Dışı Evlat Edinmeler

1970lerden itibaren ülkeler arası evlat edinme uygulamalarında ciddi usulsüzlükler, hak ihlalleri ve suistimaller belgelenmektedir. 1990 yılın Van Loon tarafından 1993 Lahey Sözleşmesi’nin taslak hazırlığında sunulan raporda, o dönemde yasa dışı evlat edinmelerde kapsamlı ağların varlığından söz edilmiş ve kimi ülkelerde avukatların, noterlerin, sosyal hizmet görevlilerinin, hastanelerin, doktorların, kurumların adeta bir ‘bebek çiftliği’ne dönüştüğü, özellikle kadınlar olmak üzere, zor durumlardaki ebeveynlerin çaresizliğinden yararlanarak ve bazen onları kandırarak kâr elde edilmeye çalışıldığı aktarılmıştır. Evlat edinme amacıyla işlenen çocuk ticareti ve çocuk satışına ve hatta açıkça bu terim kullanılmamakla birlikte ‘çocuk aklama’ olaylarına vurgu yapılmıştır.⁴⁶ Zaman içerisinde, bu sorunlara yanıt vermek ve düzenlemeleri iyileştirmek için uluslararası düzeyde girişimlerde bulunulmuştur. Ancak günümüzde yasa dışı evlat edinmelerle ilgili temel sorunlar çözülebilmüş değildir.⁴⁷

Mevcut ülkeler arası evlat edinme sisteminde yasa dışı çocuk satın alma, kaçırma ve insan ticareti olaylarının sıklığını net olarak ölçmek, kesin bir istatistik sunabilmek mümkün değildir. Olayların gizli bir şekilde yürütülmesinin yanı sıra çoğu kez işlemler meşrulaştırılarak ve hatta ‘aklanarak’ gerçekleştirildiği için gizli kalmaya devam etmektedir. Ancak buna rağmen ülkeler arası evlat edinme için en çok gönderim yapan ülkeler büyük ölçüde çocuk satışı, çocuk ticareti ve yolsuzlukla bağlantılı görülmüş ve bazı skandallar da ortaya çıkarılmıştır.⁴⁸

⁴⁶ David Smolin, “Child Laundering and the Hague Convention on Intercountry Adoption: The Future and Past of Intercountry Adoption”, *University of Louisville Law Review*, V. 48, N. 3, Y. 2010, p. 441-498, s. 453 – 454.

⁴⁷ Cantwell, s. 32 – 33.

⁴⁸ Smolin, Child Laundering, s. 132 – 133.

- Örneğin, 2004 yılında meydana gelen deprem ve tsunamiden etkilenen çocuklara yardım etmek için kurulan Fransız yardım kuruluşu Zoe's Ark, 2007 yılında 103 çocuğu Çad'dan çıkarmaya çalışırken yakalanmıştır. Yardım kuruluşu çalışanları, çocukların Darfur'daki çeşitli yetimhanelerden alındığını iddia etmişse de, çocukların Çad'da aileleri veya vasileri olduğu ortaya çıkmıştır. Gerçekte çocukların ailelerinden alındığı ve ailelere çocuklarının Fransa'da eğitim görecekları sözü verildiği anlaşılmıştır.⁴⁹
- Bir diğer olayda, 2010 yılında Haiti'de meydana gelen depremden sonra yaklaşık 1150 çocuk hızlandırılmış süreçler sonucunda Haiti'den evlat edinilmek üzere çıkarılmıştır. Depremden bir hafta sonra, 54 Haiti doğumlu çocuk, Pensilvanya Valisi ile birlikte bir uçakla ABD'ye ulaşmıştır. Ancak daha sonra, çocuklardan 12'sinin evlat edinilme sürecinde olmadığı ve hatta çoğunun yetim dahi olmadığı ortaya çıkmıştır. On gün sonra, dini bir yardım kuruluşu, yetim olmayan 33 Haitili çocuğu gerekli evraklar olmadan sınırdan Dominik Cumhuriyeti'ne götürmeye çalışırken yakalanmıştır.⁵⁰
- Bir diğer olaya bakılacak olursa, Ocak 1997 ile Aralık 2001 arasında Kamboçya'da bir çocuk ticareti teşebbüsü, yetimhane müdürlerini ve taksi şoförlerini köylere gidip aileleri çocuklarını teslim etmeye ikna etmek için kullanmış; çocukların Kamboçya'daki saygın bir kurumdan yiyecek, bakım ve eğitim alacağı, çocuklarını Kamboçya içinde düzenli olarak ziyaret edebilecekleri ve onları istedikleri zaman geri alabilecekleri söylenmiştir. Bazı ailelere zengin bir ailenin, çocuğu ABD'de yetiştireceği ve karşılık olarak para ve fotoğraf göndereceği ve hatta yetişkin olduğunda ana-babasının göç etmesi için yardımcı olabileceği şeklinde yalanlara başvurulmuştur. Bunun yanı sıra aracılara ailelere 20-200 dolar arasında değişen para veya 1 torba pirinç verdiği de olmuştur. Elde edilen çocuklara daha sonra sahte kimlikler ve geçmişler yaratılmış ve

⁴⁹ Patricia Fronek/Denise Cuthbert, "History Repeating... Disaster-Related Inter-country Adoption and the Psychosocial Care of Children", *Social Policy & Society*, Y. 2012, V. 11, N. 3, p. 429-442, s. 433 - 434.

⁵⁰ Peter Selman, "Inter-country Adoption after the Haiti Earthquake: Rescue or Robbery?", *Adoption&Fostering*, V. 35, N. 4, Y. 2011, p. 41-49, s. 41; Fronek/Cuthbert, s.434.

yetim olarak tanımlandıktan sonra da ABD'den gelen ebeveynler Kamboçya'da 3.500 dolar yetimhane bağışını nakit ödeyerek çocukları evlat edinmişlerdir.

- Benzer olaylar Hindistan'da da yaşanmıştır. Özellikle 1995-2001 yılları arasında birçok yetimhane, savunmasız ve yoksul ailelerden kız bebekleri satın almış, çocukların kimlikleri sistematik olarak değiştirilmiş ve sahte belgeler oluşturulduktan sonra para karşılığı ülkeler arası evlat edindirilmiştir. Hindistan kurumlarının farklı kaçırma yöntemleriyle çocukları elde ettiğine dair kanıtlar da mevcuttur. Bunlar arasında, biyolojik ebeveynlere yalan beyanda bulunmak, çocukları geçici olarak bakım ve eğitim için yerleştirip evlat edindirmek ve kayıp çocukların kimliklerini yetim olarak değiştirerek evlat edindirmek yer almaktadır. Yine Hindistan'da hastanelerden kaçırarak, kaybolanları toplayarak, sokaklardan veya evlerden kaçırarak, yatılı okul düzenlemeleri ile kandırarak temin edilen yaklaşık 350 çocuğun şehirde bulunan bir evlat edindirme kurumuna çeşitli sahte belgeler oluşturularak satıldığı ve bu çocukların bir kısmının ülkeler arası evlat edindirildiği ortaya çıkmıştır.
- Guatemala'da ise evlat edindirmenin bir ticaret haline getirildiği ve avukat ve noterlerin de bu yasa dışı faaliyetin bir parçası olduğu kayda geçirilmiştir. Tehditle, hileyle veya okuma yazma bilmeyenlere imzalatılan evraklarla temin edilen bebekler için avukatlar aracılığıyla sahte bir doğum kaydı oluşturulduktan sonra noterde bebeklerin evlat edindirilmek istendiğini kayıt altına alınmış, daha sonra da ülkeler arası evlat edindirilmişlerdir.⁵¹

II. EVLAT EDİNME AMAÇLI ÇOCUK SATIŞININ TÜRK CEZA HUKUKU AÇISINDAN İNCELENMESİ

A. Genel Olarak

Bu çalışmanın ilk bölümünde açıklanan evlat edinme amaçlı çocuk satışı, TCK'da başlı başına cezalandırılan bir fiil değildir. Elbette bu, evlat edinme amaçlı çocuk satışının cezasız kaldığı anlamına gelmemektedir. Söz konusu fiilin işleniş şekline göre Kişiyi Hürriyetinden

⁵¹ Smolin, Child Laundering, s. 135 - 170.

Yoksun Kılma, Resmi Belgede Sahtecilik, Rüşvet, Çocuğun Soybağını Değiştirme suçlarının işlendiğinden bahsedebilmek mümkündür. Ancak, evlat edinme amacıyla çocuk satın alma fiilini açıkça cezalandıran bir suçun olmaması önemli bir boşluktur.

TCK'nın hangi hükümlerinin uygulanabileceği ve bağımsız bir suç tipine olan ihtiyaç konuları aşağıda değerlendirilmiştir. Ancak burada evlat edinme amaçlı çocuk satışına benzer bir kavram olarak ele alınabilen fakat aslında uygulanma imkanı olmayan bir suç tipi olan TCK madde 80'de düzenlenmiş olan İnsan Ticareti suçu kısaca ele alınmıştır.

Bir çocuğun adeta bir eşya gibi tasarrufa konu edilip, önce temin edilmesi sonra devredilmesinden bahsedilince ilk akla gelen suç İnsan Ticareti olmaktadır. Maddeden anlaşıldığı üzere, insan ticareti suçunda cezalandırılan asıl fiiller, kişileri ülkeye sokmak, ülke dışına çıkarmak, tedarik etmek, kaçırmak, bir yerden başka bir yere götürmek, sevk etmek ve barındırmaktır. Amaç fiiller olan bu fiillerin işlenmesine imkan sağlayan araç fiiller ise tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanmak olarak maddede sayılmıştır. Üçüncü fıkrada ise, çocuklara karşı araç fiillere başvurmadan suçun işlenmesi halinde rızanın olduğunun kabul edilemeyeceği gösterilmiştir. Ancak maddede aranan bir diğer unsur ise, araç fiiller vasıtasıyla ulaşılmak istenen amaç fiillerin hükümde gösterilen maksatlarla işlenmesidir. Bunlar, zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak, esarete tâbi kılmak ve vücut organlarının verilmesini sağlamaktır. Görüldüğü üzere, yasa dışı evlat edinme maksadı, TCK'nın 80. maddesinde düzenlenen İnsan Ticareti suçunun tanımında yer almamaktadır. Bu suç tipi düzenlemesinin dayandığı gerek Palermo Protokolü gerekse Avrupa Konseyi İnsan Ticaretiyle Mücadele Sözleşmesi'nde yasa dışı evlat edinme bir istismar biçimi olarak insan ticaretinin tanımında yer almamaktadır. Dolayısıyla evlat edinmek maksadıyla, bir menfaat karşılığı veya bir menfaat söz konusu olmaksızın, bir çocuğu ülkeye sokmak, ülke dışına çıkarmak, tedarik etmek, kaçırmak, bir yerden başka bir yere götürmek, sevk etmek veya barındırmak insan ticareti suçunu oluşturmamaktadır. Evlat edinme maksadıyla çocuk satışının bu suç tipi kapsamında cezalandırılması mümkün değildir.

B. Uygulanabilecek Türk Ceza Kanunu Hükümleri

1. Genel Olarak

Türkiye içerisinde veya Türkiye’den yurt dışına ya da yurt dışından Türkiye’ye yasa dışı bir evlat edinme fiili işlendiğinde, hangi suç tipinin/tiplerinin oluştuğu ve hangi hükümlerin uygulanacağı meselesi üzerinde durmaya değer bir konudur. Esasında bir çocuk satışı ve yasadışı evlat edinme fiilin işlenmesi halinde, yani bir çocuğu satın alıp veya kaçırıp bir başkasının çocuğu olarak kaydettirmek veya çocuğu kimsesiz olarak kayda geçirip daha sonra başka bir kişi veya ailenin evlat edinmesini sağlamak durumunda, her aşamada TCK’nın farklı hükümlerinin uygulama bulabilmesi mümkündür.

2. Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma Suçu

Çocuğun kaçırılarak yasa dışı evlat edindirilmesi halinde uygulama bulabilecek suç tipi TCK madde 109’da düzenlenmiş olan Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma suçudur.

Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma suçunun hukuki konusu, Anayasa’da güvence altına alınmış olan bireyin istediği anda fiziksel olarak yer değiştirebilme özgürlüğüdür. Madde metninde “*bir yere gitmek veya bir yerde kalmak hürriyetinden ...*” bahsediliyor olmasının bir sonucu olarak, kişinin hem bir yere gidip gitmemek yönündeki hem de bir yerde kalmak yönündeki iradesi bu suçla korunmaktadır.⁵² Bir çocuğun yasa dışı evlat edinilmesinde bir çocuğun kaçırılması, satın alınması, temin edilmesi, bir başka yere götürülmesi söz konusu olmaktadır. Tüm bu saydıklarımız çocuğun istediği zaman fiziksel olarak yer değiştirebilme özgürlüğüne aykırı hareketlerdir. Bu nedenle Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma suçunu oluşturur.

⁵² Devrim Aydın, “Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma Suçu”, *Suç ve Ceza*, Y. 2021, C. 14, S. 4, s. 705-756, s. 709; Özlem Çakmut Yenerer, “Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma Suçu”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Y. 2013, C. 19, S. 2, s. 587 – 602, s. 589; Muhammed Demirel, “Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma Suçu”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.24, 2020, S. 4, s. 489 – 553, s. 492 – 493; Veli Özer Özbek/Koray Doğan/Pınar Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, Ankara 2024, s. 433; Durmuş Tezcan/Mustafa Ruhan Erdem/Murat Önok, *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*, Ankara 2024, s. 484-485; Mahmut Koca/İlhan Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, Ankara 2024, s. 491.

Ancak küçük çocukların ve bebeklerin Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma suçunun mağduru olup olamayacağı meselesi tartışmalıdır. Bilinç ve iradede yoksun olacak kadar küçük olan çocukların ve bebeklerin, aslında hareket kabiliyetlerinin olmadığı iddia edilebilir. Bu durumda henüz doğmuş bir bebeğin para karşılığı evlat edinmek üzere bir başka kişiye satılması örneğinde bebeğin Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma suçunun mağduru olamayacağını söylemek gerekmektedir.⁵³ Bir diğer görüş ise, bu suçun herkesin hareket hürriyetini koruduğu fikrinden hareketle, bilinç ve iradede yoksun bir kişinin de bu suçun mağduru olabileceğini kabul eder. Önemli olan kişinin potansiyel olarak dilediği zaman yer değiştirebilme özgürlüğü olduğundan, herkesin bu özgürlüğe sahip olduğu kabul edilmektedir.⁵⁴ Ayrıca mağdurun hareket serbestisinin kısıtlandığını bilmesi de suçun oluşumu bakımından gerekli değildir. Suçun oluşumu için aranan ve yeterli olan şey failin hukuka aykırı olarak mağdurun hürriyetini sınırlandırmasıdır.⁵⁵ Bu sebeple yürüyemeyen bir bebek de Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma suçunun mağduru olabilecektir.⁵⁶ Aynı zamanda maddenin 3. fıkrasının f bendine göre suçun çocuğa karşı işlenmesi nitelikli hal oluşturmaktadır. Çocuk, TCK madde 6'da tanımlanmıştır ve 18 yaşından küçükleri ifade eder. Buna göre çocuk, hürriyeti sınırlandırmanın gerçekleştiği anda 18 yaşını doldurmamış kişidir.

Şunu da belirtelim ki, hareket özgürlüğü üzerinde tasarruf edilmesi mümkün bir haktır. Bu sebeple kişinin rıza göstermesi halinde suçun varlığından bahsedilemeyecektir. Örneğin ailesiyle birlikte yaşayan bir çocuğun, daha iyi koşullardaki bir başka ailenin yanına götürülmesi ve onlar tarafından evlat edinilmesi konusunda rızasının alınmasının Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma suçu bakımından etkisi önem kazanmaktadır. Rızanın geçerli olması için, kişinin rızasının kamu düzenine uygun olması ve hareketin gerçekleştiği sırada rızanın verilmiş olması gerekir. Bunun yanı sıra, rızanın hukuka uygun olabil-

⁵³ Bkz. Nevzat Toroslu/Haluk Toroslu, Ceza Hukuku Özel Kısım, Ankara 2024, s. 89; Bkz. Tezcan/Erdem/Önok, s. 485-486; Demirel, s. 499.

⁵⁴ Zeki, Hafizoğulları/Muharrem Özen, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar, Ankara 2023, s. 190; Yenerer Çakmut, Yoksun Kılma s. 589; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 434; Koca/Üzülmüş, s. 493.

⁵⁵ Yenerer Çakmut, Yoksun Kılma, s. 590; Aydın, s. 710.

⁵⁶ Hafizoğulları/Özen, s. 192.

mesinin bir diğer koşulu da kişinin rıza göstermeye ehil olmasıdır.⁵⁷ Fiili idrak edemeyecek yaştaki bir çocuğun, hürriyetinin sınırlandırılmasını anlayabilecek olgunlukta olmaması sebebiyle hürriyetinin sınırlandırılmasına rıza gösterdiğini söylemek mümkün değildir.⁵⁸ Fiili idrak edebilen, ayırtım gücüne sahip olan çocukların rızası ise geçerli kabul edilmelidir.⁵⁹ Şu halde bir çocuk hareket özgürlüğünün anlamını ve bunun korunmasından vazgeçmesinin ne anlama geldiğini anlayabilecek durumdaysa rızası geçerlidir ve Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma suçunun oluştuğundan bahsedilemez. Ancak bu durumda da yasa dışı evlat edinilmek üzere bir başka ailenin yanına gönderilmesine çocuğun gösterdiği rızanın kamu düzenine uygunluğunun tartışılması gerektiği kanaatindeyiz.

3. Çocuğun Kaçırılması ve Alıkonulması Suçu

Belki başlığı sebebiyle çocuk satışını cezalandıran bir norm olarak düşünülebilecek bir diğer suç tipi ise TCK madde 234'te düzenlenmiş olan 'Çocuğun Kaçırılması ve Alıkonulması' suçudur. Fakat maddede, velayet yetkisi elinden alınmış olan ebeveyn ya da akrabasının, on altı yaşını bitirmemiş bir çocuğu veli, vasi veya bakım ve gözetimi altında bulunan kimsenin yanından cebir veya tehdit kullanmaksızın kaçırması veya alıkoyması cezalandırılmaktadır. Aile hukukundan doğan velayet ve vesayet hakkının korunduğu bu suç tipinde, çocuğun failin nüfuz ve egemenliği altına nakli ve bu egemenlik altında tutulması fiilleri cezalandırılmaktadır.⁶⁰ Esasında bu suç tipi, Kişiyi Hürriyetinden

⁵⁷ Toroslu/Toroslu, s. 92-93; Tezcan/Erdem/Önok, s. 499; Yenerer Çakmut, Yoksun Kılma, s. 592.

⁵⁸ Aydın, s. 722 - 723.

⁵⁹ Hafızoğulları/Özen, s. 195; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 442; Koca/Üzülmez, s. 494-495.

Yargıtay'ın ayırtım gücüyle birlikte mağdurun 15 yaşını tamamlamış olması gerektiği şartını aradığı kararları bulunmaktadır. Bkz. YCGK T. 10.3.2020, E. 2017/14-248, K.2020/160; YCGK T. 7.11.2019, E. 2019/14-481, K. 2019/652; YCGK T. 17. 2. 2015, E. 2014/14-307, K. 2015/8; YCGK T. 30.6.2015, E. 2014/14-678, K. 2015/267 (www.kazanci.com).

⁶⁰ Fevzi Elmas, "Ceza Kanununun 109'uncu maddesindeki Kişinin Hürriyetinden Yoksun Kılınması Suçu ile 234'üncü maddesindeki Çocuğun Kaçırılması ve Alıkonulması Suçu Arasındaki Farklar", *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 8, S. 79, Mart 2013, s. 14-17, s. 16; Necati Meran, "Çocuğun Kaçırılması ve Alıkonulması Suçu", *Terazi Hukuk Dergisi*, Y. 2016, C. 11, S. 115, s. 95 - 103, s. 95.

Yoksun Kılma suçuna kıyasla özel norm niteliğindedir. Özgü bir suç olarak düzenlenmiştir ve yalnızca velayet yetkisi elinden alınmış olan ana, baba ya da üçüncü derece dahil kan hısımları fail olabilir.⁶¹ Çocuğu bu şekilde kaçıran veya alıkoyan velayet yetkisi elinden alınmış kişi, daha sonra çocuğu satarak başkasının evlat edinmesini sağlayabilir. Ve bu durumda velayet yetkisi alınmış olan kişi, 234. maddedeki suçu işlemiş olacaktır. Ancak yalnızca çocuğu kaçırdığı veya alıkoyduğu için cezalandırılacak, çocuğun satışı ve daha sonra evlat edindirilmesi gibi fiillerin ayrıca cezalandırılması gerekecektir.

4. Çocuğun Soybağını Değiştirme Suçu

Bir çocuğun yasa dışı evlat edinilmesi durumunda bahse konu olabilecek bir diğer suç ise TCK 231’de düzenlenmiş olan Çocuğun Soybağını Değiştirme suçudur. Maddenin ilk fıkrasında çocuğun soybağının değiştirilmesi veya gizlenmesi, ikinci fıkrasında ise özen yükümlülüğüne aykırı davranarak sağlık kurumunda bulunan bir çocuğun başka bir çocukla karışmasına sebebiyet verilmesi fiilleri cezalandırılmaktadır. Bu suç tipi ile bir çocuğun gerçek ailesine mensubiyetini, genetik ve biyolojik kökenini bilme hakkının yanı sıra aile düzeninin ve toplumsal düzenin korunmak istendiği söylenebilir.⁶²

Çocuğun soybağını değiştirme suçunda, çocuğun gerçek ailesiyle olan ilişkisi gerçeğe aykırı bir şekilde gösterilmekte ya da çocuğun hukuken sahip olması gereken soybağına engel olunmaktadır. Soybağının değiştirilmesi çoğunlukla yetkili makamlara yanlış bilgiler vermek suretiyle işlenmektedir.⁶³ Örneğin, bir çocuğun resmi makamlara yanlış bilgiler verilerek soybağının yanlış tescili sağlandığında, yani nüfus kütüğüne bir başka kişiyle soybağı olacak şekilde kaydı halinde

⁶¹ Aydın, s. 742; Meran, Çocuğun Kaçırılması, s. 96; Tezcan/Erdem/Önok, s. 508, 997; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 445.

⁶² Mahmut Koca, “Çocuğun Soybağını Değiştirme Suçu, Tıp Ceza Hukukunun Güncel Sorunları”, V. *Türk Alman Tıp Hukuku Sempozyumu*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2008, s. 501 – 533, s. 506-507; Özlem Yenerer Çakmut, Soybağının Belirlenmesi ve Ceza Hukukunda Çocuğun Soybağını Değiştirme Suçu, İstanbul 2008, s. 187; Fatma Umay Genç, Çocuğun “Soybağını Değiştirme Suçu”, Dr. Dr. h.c. Silvia Tellenbach’a Armağan, Prof. Dr. F. Yenisey, Prof. Dr. İ. Özgenç, Prof. Dr. A. Nuhoğlu, Prof. Dr. A. Sözüer, Prof. Dr. F. Turhan, Editör, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, s. 159-208, s. 162, 165; Koca/Üzülmez, s. 924-925.

⁶³ Koca, Çocuğun Soybağı, s. 515; Koca/Üzülmez, s. 931.

Çocuğun Soybağını Değiştirme suçu oluşmaktadır.⁶⁴ Dolayısıyla yeni doğan bir bebeği satın alarak nüfusa kendi çocuğu olarak kaydettirme durumunda bu suç oluşmaktadır. Soybağının gizlenmesi ise, çocuğun gerçek soybağının ortaya çıkmasının engellenmesi ya da ciddi bir şekilde zorlaştırılmasına sebebiyet vermektir.⁶⁵ Yeni doğan bir bebeğin, ailesi tarafından, aslında öyle olmadığı halde terk edilmiş olduğu ve kimsesiz olduğu iddia edilerek bir yetimhaneye veya yetkili kuruma bırakılması durumunda gizlemenin oluştuğundan bahsedilebilir.

Doktrinde, babası olmayan bir çocuğun koruma, bakım ve gözetimini üstlenme amacıyla tanınması durumunda TCK madde 30/4 hükmü kapsamında haksızlık yanlıgısı kapsamında değerlendirilebileceği ve dolayısıyla Çocuğun Soybağını Değiştirme suçundan ceza verileyeceği belirtilmektedir.⁶⁶ Ancak bu gibi olaylarda evlat edinme amaç-

⁶⁴ Yenerer Çakmut, Soybağı, s. 199 – 200, 205; Koca, Çocuğun Soybağı, s. 517 - 518; Genç, s. 173 – 174, 176.

“Sanık H.’ın kızı olan sanık F.’nin evlilik dışı ilişki sonrası hamile kaldığı, sanıkların olayın duyulmasından çekinerek F.’nin kız kardeşinin arkadaşı sanık C.’tan bebeği gayri resmi şekilde evlatlık olarak verecekleri bir aile bulmasını istedikleri, bunun üzerine sanık C.’ın bir internet sitesine altı bin lira karşılığında üç haftalık bebeğin evlatlık verileceği yönünde internet aracılığıyla ilan verdiği, bu ilanı gören kolluk görevlilerinin alıcı kılığında sanık C. ile iletişime geçerek, bebeğin doğum sonrası hastanede altı bin lira karşılığında teslimi konusunda anlaştıkları ve bebeğin doğduğu gün hastaneye alıcı kılığında giden polislerce sanıkların suçüstü yakalandıkları olayda, sanıkların eylem ve iradelerinin çocuğun gerçek soybağının ortaya çıkmasını engellemeye, çocuğun gerçek ana ve/veya babasının değil de, farklı kişilerin soybağında gözükmesini sağlamaya yönelik olduğu, böylelikle atılı çocuğun soybağını değiştirme suçunun teşebbüs aşamasında kaldığı anlaşılmakla,...” Y.14. CD, T. 23.09.2014, E. 2012/10978, K. 2014/10333, (www.kazanci.com).

“Sanığın aslında kendisinden olmayan çocuğu, kendi evliliklerinden doğmuş gibi tescil ettirmek amacıyla nüfus müdürlüğüne 25.09.2006 tarihinde müracaat ederek gerçeğe aykırı beyanda bulunmaktan ibaret eyleminin, 5237 sayılı TCK’nın 231/1. maddesinde düzenlenen çocuğun soybağını değiştirmeye teşebbüs suçunu oluşturduğu gözetilmeden yazılı şekilde hüküm kurulması...” Y. 19. CD, T. 24.03.2016, E. 2015/33274, K. 2016/13845, (https://karararama.yargitay.gov.tr).

⁶⁵ Koca, Çocuğun Soybağı, s. 521; Koca/Üzülmez, s. 935.

⁶⁶ Genç, 183.

Failin amacının ve saikinin iyiye yönelik olması sebebiyle suçun oluşmadığını söylemek doğru değildir. 765 sayılı kanun döneminde verilen bu yöndeki Yargıtay kararına katılmadığımızı belirtelim:

“Sanıkların aralarında anlaşarak G. K. ’dan doğan Seda isimli çocuğu sanıklara verildiği, sanıkların da kendi çocukları gibi nüfusa kayıt ettirdikleri oluşa uygun olarak kabul edilen olayda, sanıkların çocuğun nesebini gizleme ve yok etme amacını gütmadıkları bu nedenle TCK. 445. maddesinde yaptırma bağlanan suçun maddi ve manevi unsurlarının oluşmadığı...”, Y. 5.CD, T.09.05.2001, E. 6359, K. 3169, (Koca, Çocuğun Soybağı, s. 525).

lı bir çocuk satışının gerçekleşip gerçekleşmediği dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir. Çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi bakımından iyi niyetli bir hareket olarak görünse de çocuğun satışa konu edilmesi durumunda haksızlık konusunda kaçınılmaz bir hataya düşüldüğü kabul edilmemelidir.⁶⁷

5. Sahtecilik Suçları

Kaçırılan veya satın alınan bir çocuğun failin nüfusuna kaydedilmesi veya kimsesizmiş gibi kaydedilip daha sonra evlat edinilmesi halinde çocuğun kimliği ve geçmişine ilişkin yapılan değişiklikler veya çocuğun soybağını değiştirmeye yönelik bir belge kullanımı sahtecilik suçlarını oluşturabilmektedir.

Çocuğun kaçırılarak veya satın alınarak kimsesiz olarak devlet kurumuna kaydının yapılması halinde resmi belgeyi düzenlemek yetkisine sahip olan kamu görevlisine yalan beyanda bulunmak sebebiyle TCK madde 206'da düzenlenmiş olan Resmi Belgenin Düzenlenmesinde Yalan Beyan suçunun oluştuğundan bahsedilebilir.

Çocuğun kaçırılarak veya satın alınarak kimsesiz olarak kuruma kaydı yapılırken çocuğu getiren aracı kişi ile birlikte kurum görevlisinin iş birliği içerisinde hareket ediyor olması da mümkündür. Bu durumda çocuğu getiren aracı kişi ve kurum görevlisi, resmi bir evrakı sahte olarak düzenlemiş olduklarından, TCK madde 204'te düzenlenmiş olan Resmi Belgede Sahtecilik suçu oluşur. Veya kurum görevlisi, getirilen

⁶⁷ Aslında bu gibi olaylarda bir menfaat karşılığı evlat edinmelerin yapılıp yapılmadığının araştırılmasının ve aslında çocuk satışının ayrı bir suç olarak düzenlenmesinin gerektiği yönündeki görüşümüzü yinelemiş olalım:

"Temyiz dışı sanık ...'nın 21.07.2015 tarihinde hastanede doğum yaptığı, sanık ... ile evlilik dışı birlikteliğinden olan bebeği 5.000 TL karşılığında evlatlık olarak vermek üzere hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen sanıklardan ... aracılığıyla diğer sanık ... ile anlaşmaları, ... adına hareket eden temyiz dışı sanık ...'ın 27.05.2005 günü ...'dan bebeği alıp kendisine 5.000 TL'yi verdiği esnada ihbar üzerine olaydan haberi olan polislerce ... ve ...'nın yakalandıkları olayda, hastane kayıtlarının ... adına tutulması ve ... adına herhangi bir belge düzenlenmemiş olması karşısında; sanıkların eylem ve iradelerinin çocuğu evlatlık vermek olduğu, ancak çocuğun soybağının değiştirilmesi suçunun icrai hareketlerine henüz başlanmadığı, 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 15. maddesinde öngörülen biçimde nüfus memuruna doğum bildiriminde bulunulmadığı müddetçe eylemin hazırlık hareketi olarak kabul edilmesi gerektiği cihetle, sanık ...'in yasal unsurları itibarıyla oluşmayan suçtan beraati yerine mahkumiyetine karar verilmesi,...", Y. 11.CD, T. 28.11.2016, E. 2016/8398, K. 2016/7881, (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

çocukların gerçeğe aykırı olarak evlat edindirilmeye uygun olduğuna ilişkin rapor düzenleyecek olursa, yine resmi bir evrak sahte olarak düzenlenmiş olacağından Resmi Belgede Sahtecilik suçu oluşur.

Bu şekilde kaydedilen bir çocuğu evlat edinen kişiler, eğer çocuğun kimsesiz olduğu ve evlat edinilmesi önünde engel olmadığı düşüncesi ile hareket ediyorsa, bu suçlara iştiraklerinden bahsedilemez. Ama eğer çocuğun kaçırılarak veya sahte olarak kimsesiz şeklinde kaydedilmesi için para karşılığı anlaşmışlar ise, bu durumda sahtecilik suçlarına iştirakleri söz konusu olur.

TCK madde 212 hükmü uyarınca, sahte resmi veya özel belgenin çocuğun soybağını değiştirme suçunun işlenmesinde kullanılması durumunda, hem TCK madde 204, 207, 210 hem de çocuğun soybağını değiştirme suçlarından ayrı ayrı cezaya hükmolunur.⁶⁸ Örneğin, gebe bir kadın, bir başka kadınla para karşılığı anlaşsa ve hastanede doğum gerçekleştiğinde doğum belgesine çocuğu satın alan kadının adı yazılırsa, bu sahtecilik suçunu oluşturur ve daha sonra bu belgeyi nüfus müdürlüğüne götürüp çocuğu kendi adına kaydettirmesi halinde ise Çocuğun Soybağını Değiştirme suçu oluşur.⁶⁹ Her iki suçtan ayrı ayrı ceza verilmesi gerekir.⁷⁰

⁶⁸ Yenerer Çakmut, Soybağı, s. 232, Genç, s. 186. Koca, başkasına ait bir çocuğun nüfus müdürlüğüne kendisininmiş gibi bildirilerek doğum tutanağı düzenlenmesi ve bu tutanakla çocuğun nüfusa geçirilmesi halinde tek bir fiille hem Resmi Belgede Sahtecilik hem de Çocuğun Soybağını Değiştirme suçunun işlendiğini ve bu nedenle Fikri İctima hükmünün uygulanması gerektiği belirtmektedir. Ancak TCK madde 212 hükmünün Fikri İctima hükmünün uygulanmasına engel olduğunu ve bu nedenle failin her iki suçtan ayrı ayrı ceza alması gerektiğini belirtmektedir (Koca, Çocuğun Soybağı, s. 530).

⁶⁹ Yenerer Çakmut, Soybağı, s. 231 – 232; Koca, Çocuğun Soybağı, s. 530; Necati Meran, “Çocuğun Soybağını Değiştirme ve Resmi Belgede Sahtecilik Suçunun Ayrıştırılması”, *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 8, S. 85, Y. 2013, s. 48-53, s. 49 – 50. “Somut olaya bakıldığında; sanığın, eşi ...’in özel tıp merkezine giriş işlemlerini yengesi ...’e ait nüfus cüzdanını kullanarak yaptırdığı ve bu şekilde alınan içeriği itibarıyla sahte doğum belgesine istinaden düzenlenen 13.09.2011 tarihli doğum bildirimi ile gerçekte ...den doğan ...adlı çocuğun ... adına kaydedildiği anlaşılmakla; ... adlı çocuğun ...’e ait nüfus cüzdanı kullanılarak yapılan kayıt nedeniyle içeriği itibarıyla sahte olarak oluşturulan doğum kaydına istinaden Akdeniz Nüfus Müdürlüğü tarafından düzenlenen 13.09.2011 tarihli doğum bildirimi ile nüfusa kaydının yaptırılmış olması karşısında; sanığın eylemleri 5237 Sayılı Kanun’un 212. maddesi uyarınca aynı Kanun’un 204. maddesinin birinci fıkrası ve 231. maddesindeki suçları oluşturacağından...” Y. 11. CD, E. 2020/6789, K. 2023/5603, T. 4.7.2023, (www.kazanci.com).

⁷⁰ Koca/Üzülmez, s. 941.

Doktrinde, sözlü beyan üzerine çocuğun nüfusa tescil işleminin yapıldığı durumlarda failin hangi suç tiplerinden ceza sorumluluğunun doğacağı meselesi tartışmalıdır. Yeni doğan bir bebeği satın alıp, elinde hiçbir belge olmadan nüfus memuruna gerçeğe aykırı sözlü beyanda bulunulması durumunda, nüfus müdürlüğüne gerçek dışı beyan söz konusu olduğu için TCK 206'da düzenlenmiş olan Resmi Belgenin Düzenlenmesinde Yalan Beyan suçunun oluştuğundan bahsedilebilir. Bununla birlikte, Nüfus Hizmetleri Kanunu (NHK)'nın 67. maddesi, herhangi bir işlem sebebiyle nüfus müdürlüğüne gerçek dışı beyanda bulunanları cezalandırmaktadır. Doktrindeki çoğunluk görüşüne göre, TCK 206'ya kıyasla NHK hükmü özel norm niteliğinde olduğundan, özel normun uygulanması gerekir. Şu hâlde, soybağı konusunda nüfus müdürlüğüne gerçek dışı beyanda bulunulduğunda, hem gerçek dışı beyan suçunun oluştuğundan hem de bu beyana göre çocuğun soybağı kaydı yapıldığından TCK madde 231 Çocuğun Soybağını Değiştirme suçunun işlendiğinden bahsetmek gerekir. Böyle bir durumda, tek bir fiil ile iki farklı hükmün ihlal edilmesi sebebiyle de TCK madde 44 Fikri İltima hükmünün uygulanması söz konusu olur.⁷¹

Doktrinde, nüfus memuruna gerçek dışı beyanda bulunarak sahte doğum tutanağı düzenletilmek istenmesi durumunda, ilgili kişinin gerçek dışı beyanı doğrultusunda resmi bir belge düzenlenmediyse yalnızca NHK madde 67'deki suçun oluşacağı belirtilmektedir⁷². Resmi bir belge düzenlenmiş ise, gerçek dışı beyanda bulunan kişinin TCK madde 204'teki suçun dolaylı faili konumunda olduğu ve 67. maddedeki gerçek dışı beyan suçunun Resmi Belgede Sahtecilik suçu bakımından cezalandırılmayan önceki fiil olarak değerlendirilmesi gerektiği dile getirilmektedir.⁷³

Buna karşılık, Çocuğun Soybağını Değiştirme suçunun, çocuğun soybağı hakkında resmi makamlara gerçek dışı beyanda bulunmak suretiyle işlenmesi durumunda, NHK madde 67'de yer alan gerçek

⁷¹ Yenerer Çakmut, Soybağı, s. 234; Koca, Çocuğun Soybağı, s. 531; Genç, s. 190 - 191; Koca/Üzülmez, s. 941. Meran, Fikri İltima hükmünün TCK 231/1, 206 ve NHK 67/1 arasında kurulması gerektiği görüşündedir (Meran, Soybağı, s. 52).

⁷² Koca/Üzülmez, NHK madde 67 ile Çocuğun Soybağını Değiştirme suçuna teşebbüs olacağı kanaatindedir (Koca/Üzülmez, s. 941).

⁷³ Genç, s. 194, 195.

dışı beyan hükmü ile Çocuğun Soybağını Değiştirme suçu arasında görünüşte içtima oluştuğu ve özel hüküm niteliğinde olan TCK madde 231 hükmünün uygulanması gerektiğini ifade eden bir başka görüş de mevcuttur.⁷⁴ Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu da kararında⁷⁵ Çocuğun Soybağını Değiştirme suçunun TCK madde 206 ve NHK madde 67'ye kıyasla özel norm niteliğinde olduğunu belirtmiştir. Yargıtay ceza dairelerinin uygulaması da bu yöndedir.⁷⁶

⁷⁴ Bkz. Genç, s. 191; Büşra Kolak, Çocuğun Soybağını Değiştirme Suçu, Ankara 2024, s. 165 vd. Koca, gerçek dışı beyan üzerine memurun şüphelenerek doğum tutanağını düzenlemekten imtina etmesi durumunda Nüfus Hizmetleri Kanunu madde 67 ile teşebbüs aşamasında kalmış Çocuğun Soybağını Değiştirme suçu arasında fikri içtima ilişkisi kurulacağını; ortada resmi veya özel bir belge kullanılmadığı için sahtecilik suçlarından bahsedilemeyeceğini belirtmektedir (Koca, Çocuğun Soybağı, s. 531).

⁷⁵ “Sanığın evlilik dışı ilişkide bulunduğu ...’den doğan çocuğunu evlilik birliği içinde resmi nikahlı eşi ...’den olmuş gibi doğum bildiriminde bulunarak nüfus kütüğüne tescilini sağladığı olayda; sanık tarafından sahte bir resmi belge düzenlenmesi, gerçek bir resmi belgenin başkalarını aldatacak şekilde değiştirilmesi veya sahte resmi belgenin kullanılması söz konusu olmadığından resmi belgede sahtecilik suçunun unsurlarının oluşmadığı, nüfus müdürlüğüne gerçeğe aykırı beyanda bulunmak suretiyle çocuğun soybağının değiştirilmesi sebebiyle hem TCK’nın 231/1. maddesinde düzenlenen çocuğun soybağının değiştirilmesi, hem de 206. maddesinde düzenlenen resmi belgenin düzenlenmesinde yalan beyan ve 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunun 67/1. maddesinde hüküm altına alınan nüfus müdürlüğüne gerçeğe aykırı beyanda bulunma suçlarının oluştuğundan söz etmek mümkün ise de TCK’nın 206. maddesinde genel olarak her türlü yalan beyanın, 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununun 67/1. maddesinde bundan daha özel biçimde nüfus işlemlerinde yalan beyanın, TCK’nın 231/1. maddesinde ise sadece çocuğun soybağı konusundaki yalan beyanın yaptırım altına alındığı nazara alındığında TCK’nın 231/1. maddesinin her iki düzenlemeye göre de ‘özel norm’ niteliğinde olup ‘özel normun önceliği’ ilkesi uyarınca sadece TCK’nın 231/1. maddesinin uygulanmasının mümkün olduğu kabul edilmelidir.”, YCGK T. 29.09.2015, E. 2015/412, K. 2015/286, (www.kazanci.com).

⁷⁶ “Sanığın resmi nikahsız birlikteliğinden doğan ...’i halen evli olarak gözüktüğü ... adına annesi olarak kayıt ettirmesi ve nüfus cüzdanı almasından ibaret eyleminin, ayrıntıları Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 29.09.2015 tarihli ve 2015/412 Esas, 2015/286 Karar sayılı ilamında da açıklandığı üzere, sahte bir resmi belge düzenlenmesi, gerçek bir resmi belgenin başkalarını aldatacak şekilde değiştirilmesi veya sahte resmi belgenin kullanılması söz konusu olmadığından resmi belgede sahtecilik suçuna vücut vermeyeceği, nüfus müdürlüğüne gerçeğe aykırı beyanda bulunmak suretiyle çocuğun soybağının değiştirilmesi nedeniyle hem 5237 Sayılı Kanun’un 231. maddesinin birinci fıkrasında düzenlenen çocuğun soybağının değiştirilmesi, hem de 206. maddesinde düzenlenen resmi belgenin düzenlenmesinden yalan beyan ve 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanun’unun 67. maddesinin birinci fıkrasında hüküm altına alınan nüfus müdürlüğüne gerçeğe aykırı beyanda bulunma suçlarının oluştuğundan söz etmek mümkün ise de; 5237 Sayılı Kanun’un 206. maddesinde genel olarak her türlü yalan beyanın, 5490 Sayılı Kanun’un 67. maddesinin

Kanaatimizce, nüfus memuruna gerçeğe aykırı sözlü beyanda bulunmak suretiyle çocuğun soybağının değiştirilmesi durumunda, öncelikle beyan ile nüfusa tescil işlemi yaptırıldığında, NHK 67. maddedeki gerçek dışı beyan suçunun Resmi Belgede Sahtecilik suçu bakımından cezalandırılmayan önceki fiil olarak kabul edilmesi ve beyanda bulunan failin Resmi Belgede Sahtecilik suçunun dolaylı faili olarak kabul edilmesi gerekir. Beyanda bulunan fail aynı zamanda Çocuğun Soybağını Değiştirme suçunun da faili olmaktadır. Tek bir fiille Resmi Belgede Sahtecilik ve Çocuğun Soybağını Değiştirme suçları işlenmiş olacağından, iki suç arasında Fikri İctima hükmü uygulanmalıdır. Eğer nüfus memuru gerçeğe aykırı bir işlem yaptığını biliyor ise, bu durumda nüfus memuru Resmi Belgede Sahtecilik suçunun faili olurken işlemi yaptırmak isteyen kişi azmettiren konumunda olmaktadır.

birinci fıkrasının bundan daha özel biçimde nüfus işlemlerinde yalan beyanın, 5237 Sayılı Kanun'un 231. maddesinin birinci fıkrasında ise sadece çocuğun soybağı konusundaki yalan beyanın yaptırım altına alındığı nazara alındığında, 5237 Sayılı Kanun'un 231. maddesinin birinci fıkrasının her iki düzenlemeye göre de "özel norm" niteliğinde olup "özel normun önceliği" ilkesi uyarınca eylemin yalnızca "çocuğun soybağını değiştirme" suçunu oluşturduğu gözetilmeden, eylem ikiye bölünerek hem resmi belgede sahtecilik hem de soybağının değiştirilmesi suçundan hükümler kurulması hukuka aykırı bulunmuştur.", Y. 11. CD, E. 2021/3846, K. 2024/4906, T. 3.4.2024, (www.kazanci.com); "Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 29.9.2015 gün ve 2015/412 Esas, 2015/286 Karar sayılı ilamında açıklandığı üzere, sanık ...'nın nüfus müdürlüğüne müracaatla bir belgeye dayanmayan sadece beyanen gayri resmi eşi ...'ten olan ... isimli çocuğunu resmi nikahlı eşi ... ve kendi üzerine nüfusa kaydettirmekten ibaret oluşa uygun olarak sübutu kabul edilen 26.10.2005 tarihli eyleminin, 5237 Sayılı TCK'nun 231. maddesindeki soybağını değiştirme suçu kapsamında kaldığı, gözetilmeden yazılı şekilde hüküm kurulması yasaya aykırı,..." Y. 11. CD, T. 07.04.2016, E. 2014/20103, K. 2016/3279, (www.kazanci.com);

"Sanık hakkında resmi belgede sahtecilik, resmi belgenin düzenlenmesinde yalan beyan ve çocuğun soybağını değiştirme suçlarından açılan kamu davasında; Ayrıntıları Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 29.09.2015 gün ve 2015/412 Esas, 2015/286 Karar sayılı ilamında açıklandığı üzere; sanığın, resmi nikahlı olmayan eşinden doğan çocuğu E. K.'u, resmi nikahlı eşi L.'dan doğmuş gibi 06.10.2015 tarihinde doğum bildirimi formu düzenlettirip, aynı anda nüfusa tescil ettirmekten ibaret eyleminin, sanığın doğrudan nüfus müdürlüğüne müracaat ederek yalan beyanda bulunmak suretiyle ve salt bu beyanına istinaden nüfusa kaydının yapılması, nüfusa kayıt sırasında herhangi bir başka sahte belgenin kullanılmaması karşısında, eyleminin kül halinde 5237 Sayılı TCK'nın 231. maddesindeki çocuğun soybağını değiştirme suçu kapsamında kaldığı anlaşıldığından sanığın eylemine uyan 5237 Sayılı TCK'nın 231. maddesi gereğince suçun işleniş şekli dikkate alınarak takdiren 1 yıl hapis cezası ile cezalandırılmasına,..." Gaziantep BAM 15. CD, E. 2018/3602, K. 2020/314, T. 26.2.2020, (www.kazanci.com).

Ayrıca Çocuğun Soybağını Değiştirme suçu bakımından müşterek faillikten bahsedilebilecektir.

6. Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar

Evlat edinme amaçlı çocuk satışının herhangi bir aşamasında bir kamu görevlisinin olaya dahil olması mümkündür. Bu gibi hallerde Rüşvet, İrtikap, Nüfuz Ticareti veya Görevi Kötüye Kullanma suçlarının oluştuğundan bahsedebilmek mümkündür.

Hastanede gerçekleşen bir doğum üzerine, doğum belgesine başka bir kadının adının anne olarak yazılması için kamu görevlilerine bir menfaat sağlanmış ise Rüşvet veya Görevi Kötüye Kullanma suçunun varlığından bahsedilebilir. Benzer bir şekilde, gerçeğe aykırı beyanda bulunarak Çocuğun Soybağını Değiştirme suçu işlenmesi esnasında, gerçeğe aykırı işlem yaptığını bilen nüfus memuruna bu fiili için bir menfaat sağlanmışsa Rüşvet veya duruma göre İrtikap suçunun varlığından bahsedilir.⁷⁷

Bir çocuğun gerçeğe aykırı olarak kimsesiz olarak bir kuruma kaydının oluşturulması veya yine gerçeğe aykırı olarak evlat edinmeye uygun gösterilmesi için bir kamu görevlisinin menfaat elde etmesi halinde Rüşvet, Görevi Kötüye Kullanma veya yine olayın koşullarına göre İrtikap ve Nüfuz Ticareti suçlarının varlığından bahsedilebilir.

C. Ceza Kanununda Düzenleme Yapılması İhtiyacı

Uluslararası çalışmaların da bir sonucu olarak son yıllarda devletlerin insan ticareti ve çocuk satışı konusunda geliştirdikleri politikalar ve uygulamalar sonuç vermekle birlikte, henüz bu fiilleri önleme ve sonlandırma konusunda somut bir fark yaratılabilmiş değildir. Dünya düzeninde yaşanan savaşlar, krizler ve akımlar ise zaten güvencesiz durumda olan çocukların daha fazla risk ve güvencesizlikle karşı karşıya kalmasına neden olmaya devam etmektedir.⁷⁸

⁷⁷ Meran, Soybağı, s. 52.

⁷⁸ Inter-Agency Coordination Group against Trafficking in Persons (ICAT), *Annual Report 2023*, s. 5, https://icat.un.org/sites/g/files/tmzbd1461/files/publications/icat_annual_report_2023.pdf, (erişim tarihi: 27.05.2025).

Türkiye açısından durum değerlendirildiğinde, insan ticaretiyle mücadele bakımından önemli adımlar atılıyor olmakla birlikte, Türk hukukunda çocuk satışının veya evlat edinme amaçlı çocuk ticaretinin kapsamlı ve açık bir tanımına yer verilmediği ve yine bu tür fiilleri başlı başına cezalandıran bir suç tipinin düzenlenmediği görülmektedir. İnsan Ticareti suçunun düzenlenişinde esas alınan Palermo Protokolü'nde de insan ticareti suçunun saiklari arasında 'evlat edinmek' veya 'evlatlık vermek' maksadı aslında bulunmamaktadır.⁷⁹ Ancak Türkiye, uluslararası hukuk uyarınca, İhtiyari Protokol'e taraf olan bir devlet olarak, sözleşmenin getirdiği hususlarda ceza kanununu uygulama yükümlülüğü altındadır. İhtiyari Protokol'ün 3(1)(ii) hükmü gereği "*Evlat edinme konusunda yürürlükteki uluslararası yasal düzenlemeler ihlal edilmek suretiyle bir çocuğun evlat edinilmesi için uygunsuz bir şekilde rıza istihsal edilmesini teminen aracılık yapılması*" fiili ve 3(2) hükmü gereği bu fiile teşebbüs ve iştirak halleri, 3(3) hükmü uyarınca bu fiillerin ağırlığına uygun bir şekilde cezalandırılması gerekmektedir. Şu hâlde evlat edinme amaçlı bir bebek satın alma olayını, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma, sahtecilik ve soybağı değiştirme suçları kapsamında cezalandırmak Türkiye'nin uluslararası yükümlülüklerini karşılamamaktadır. Bu suç tipleri, bir bebek veya çocuk üzerinde gerçekleşen bir ticareti cezalandırmak veya caydırmak bakımından yetersizdirler. Yasa dışı evlat edinmelerin ardındaki önemli etken maddi kazançtır ve çocukların bu amaçla temini bu fiilleri çocuk satışı haline getirmektedir. Çocuklar üzerinden haksız kazanç ve menfaat elde edilmesini önlemek ve çocukların temel haklarının güvence altına alınmasını sağlamak için bu fiillerin ağırlığına uygun birer düzenleme

⁷⁹ Günümüzde artık faaliyet göstermeyen Çağdaş Kölelik Biçimleri Çalışma Grubu'nun çocuk satışı ve yasa dışı evlat edinmeyi modern bir kölelik biçimi olarak değerlendirdiğinden bahsedilebilir. Bu önemlidir; çünkü Palermo Protokolü'nün 3. maddesi hakkındaki yorumlayıcı notlarda, yasa dışı evlat edinmenin köleliğe benzer bir uygulama olarak değerlendirilmesi durumunda Protokol kapsamına girdiği belirtilmektedir. Ayrıca, köleliğin tanımı için 'Köleliğin, Köle Ticareti ve Köleliğe Benzer Kurum ve Uygulamaların Kaldırılmasına Dair Ek Sözleşme'ye bakıldığında, "*mülkiyet hakkına bağlı yetkilerin herhangi birinin veya tamamının kullanıldığı bir kişinin statüsü veya durumu*" tanımıyla karşılaşılmaktadır. Köle ticareti ise, "*satılmak veya takas edilmek amacıyla edinilen bir kişinin satış veya takas yoluyla elden çıkarılmasına ilişkin tüm eylemleri*" ifade eder ve içerir (Cantwell, s. 15). Dolayısıyla çocuk satışı ve yasa dışı evlat edinmeyi modern bir kölelik biçimi olarak değerlendirmek yanlış bir yorum olmayacaktır.

getirmek devletin bir yükümlülüğüdür. Çünkü devlet çocuğun kimliğini, aile ilişkilerini ve vatandaşlığını koruma hakkına saygı göstermek ve onu yasa dışı evlat edinilme riskine karşı korumak zorundadır. Evlat edinmenin hukuki ve etik ilkelerine aykırılıklar yalnızca çocuğun yüksek yararını ihlal etmekle kalmayıp, bir çocuğun kaçırılması, satılması veya ticareti gibi ciddi suçlara yol açmaktadır. Ceza hukukunun bu konuyu görmezden gelmesi, evlat edinme amaçlı çocuk satışı için zemin hazırlamaktadır.⁸⁰

Daha önce belirtildiği üzere ÇHS'de çocuğun satış ve yasa dışı evlat edinilmelerden korunma hakkı ve ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkı açıkça düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra bahse konu tüm uluslararası belgelerde evlat edinme sürecinin herhangi bir aşamasında ortaya çıkan yolsuzlukları devletlerin uygun cezalarla karşılaması gerektiği ve bu fiillerle mücadele etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Şu halde, çocuk satışı veya çocuk ticareti teriminin Türk ceza hukukunda açıkça kullanılması ve bu fiillerle mücadele edilmesi devletin bir yükümlülüğüdür. Bu, çocukların ticaret mallarına dönüştürülmesi ve kâr amacıyla alınıp satılmasıyla ortaya çıkan zararı en

⁸⁰ Uygulamada evlat edinme amaçlı çocuk satışının çoğu kez cezasız kaldığı görülmektedir:

“Bu kapsamda somut olayda; temyiz dışı sanıklar ... ile ...’ün gayriresmi birlikteliğinden ...’ün hamile kaldığı, bu ilişkinin duyulmasını istemediklerinden çocuğu evlatlık olarak vermek için araştırma yaptıkları sanık ...’ın çocuğu evlatlık olarak almak istediği 13.02.2015 tarihinde çocuğun dünyaya geldiği, doğum raporunda çocuğun anne adı olarak ..., baba adı olarak Beytullah isimlerinin yazıldığı, hastane masraflarını sanık ...’ın üstlendiği, doğumdan sonra bebeği alarak gittiği, doğumdan bir süre sonra temyiz dışı sanık ...’ün sağlık ocağından aranarak çocuğun topuk kanının alınması gerektiğinin söylendiği, bunun üzerine temyiz dışı sanıklar ... ve ...’ın sanığı arayarak çocuğu getirmelerini istediği, işlerinin yoğunluğunu bahane eden sanığın çocuğu getirmediği, bunun üzerine sağlık ocağı çalışanlarının kendilerini şikâyet etmesinden korkan temyiz dışı sanıkların sanık ...’tan şikâyetçi oldukları, sanık ... hakkında başlatılan soruşturma üzerine sanığın çocuğu getirerek annesine teslim ettiği, temyiz dışı sanıkların 25.03.2015 tarihinde katılan çocuğu nüfusa kaydettirdiği ve yine 25.03.2015 tarihinde aile mahkemesine evlatlık verme yönünde rızalarının olduğuna dair başvuruda bulunulduğu anlaşılmakla, sanık ...’ın eyleminin temyiz dışı sanıklarla birlikte çocuğun evlatlık verilmesi hususunda bir araya gelerek konuşmalarından ibaret olduğu, çocuğun soybağının değiştirilmesine teşebbüse yönelik icrai hareketinin olmadığı, bu sebeple sanığın üzerine atılı çocuğun soybağını değiştirmeye teşebbüs suçunun yasal unsurlarının oluşmadığı anlaşılmakla; unsurları oluşmayan suçtan sanığın beraati yerine yazılı şekilde mahkûmiyet kararı verilmesi, hukuka aykırı bulunmuştur.”, Y. 11. CD, E. 2021/9230, K. 2024/6409, T. 9.5.2024, (www.kazanci.com).

doğru şekilde ifade eder. Evlat edinme amacıyla çocuk satışının başlı başına bir suç olarak düzenlenmesi, bu fiilin ağırlığı konusunda doğru mesajı vermek bakımından en uygun yöntemdir.⁸¹

Ceza kanununda izlenebilecek bir başka yöntem ise evlat edinme amacıyla çocuk satışını İnsan Ticareti suçu kapsamında cezalandırılabilir hale getirmektir. Çünkü evlat edinme amacıyla çocuk satışı tıpkı İnsan Ticareti suçu gibi hukuka aykırı bir süreç olarak karşımıza çıkabilmekte ve çeşitli aşamalarıyla birlikte insan tacirleri tarafından organize bir şekilde yürütülebilmektedir. Bazı ülkelerin ceza kanunlarında insan ticaretine ilişkin düzenlemelerde 'evlat edinme' amacına yer verildiği görülmektedir. Örneğin Ukrayna Ceza Kanunu madde 149'da 'ticari amaçlarla evlat edinme', insan ticareti suçunun saikleri arasında yer almaktadır. Benzer bir şekilde Gürcistan Ceza Kanunu madde 172'de çocuğun ticaretine ilişkin suç tipinde, evlat edinme amacından bahs olunmaktadır.⁸² Şu halde Türk Ceza Kanunu'nda, evlat edinme amacıyla çocuk satışı ile insan ticaretinin benzerliğinden yola çıkılarak, en azından tereddütleri ve boşluğu gidermek adına, TCK madde 80'de düzenlenmiş olan İnsan Ticareti suçuna 'evlat edinme' maksadının eklenmesi de yerinde bir düzenleme olarak değerlendirilebilir.⁸³

⁸¹ Fakat bu noktada belirtmek gerekir ki, maksimalist ceza hukuku anlayışının bir sonucu olarak sınırları oldukça genişlemiş olan ceza hukukuna yeni bir suç tipi daha eklemek elbette tereddütlerle karşılanabilir. Halihazırda mevcut bulunan çok sayıdaki suç tipi, ceza hukukunun son çare olması ilkesini artık unutturmuş bulunmaktadır. Bu çalışmadaki amacımız ceza hukukunun son çare olması ilkesine aykırılık oluşturmadan, çocuğun bir ticarete konu edilmesiyle işlenen bir suçun cezasız kalmamasını sağlamak üzere bir tartışma yaratmaktır.

⁸² Yenidünya, Çocuk İstismarı (2).

⁸³ İnsan Ticareti suçunun sürekli yeni biçimlerinin ortaya çıkıyor olduğu gerçeği karşısında, suçun işlenmesi amaçlarına ilişkin liste açık tutulmalıdır. Bu duruma değinen BM ajansları ve Uluslararası Göç Örgütü'nün insan ticareti çalışma grupları için Kentsel Ekonomi Enstitüsü Vakfı ile birlikte E. V. Tyurukanova tarafından hazırlanan raporda (Rusya Federasyonu'nda İnsan Ticareti: Mevcut Durumun Gözden Geçirilmesi ve Analizi), insan ticareti suçunun amaçları arasında taşıyıcı anneliğe zorlamak ve yasa dışı evlat edinme amacına yer verilmiştir (Sobır, 105 – 106). İnsan ticareti suçuna ilişkin kanuni düzenlemenin çağın gereklerine uygun şekilde değiştirilmesi ve suçun işleniş amaçlarının çoğaltılması doğru bir adım olacaktır.

SONUÇ

Evlat edinme amacıyla çocuk satışını yalnızca belge üzerinde yapılan bir tahrifat ve çocuğun yer değiştirmesi olarak görmek yanlış bir odaktır. Bir çocuğun daha iyi koşullar sunabilecek bir aile tarafından yetiştirileceğini düşünenler için ise ahlaki açıdan doğru görünebilecek bir hukuka aykırılıktır aslında. Gerek uluslararası sözleşmelerde gerekse anayasada, ailenin ve çocuğun korunması önceliklendirilmekte; çocuğun kimliğinin belirlenmesi ve çocuğun ana-babasını bilmesine ve ilişki kurmasına önem verilmektedir. Yasa dışı evlat edinmeler ise, çocukların kimliklerinden mahrum bırakılmasından satış yoluyla sömürülmesine kadar uzanan hak ihlallerine sebebiyet vermektedir.

Türk hukukunda çocuk satışının veya evlat edinme amaçlı çocuk ticaretinin kapsamlı ve açık bir tanımına yer verilmemiş olması, sorunun ortaya koyulması ve aslında mücadele edilmesi gereken bir problem olduğu gerçeği karşısında bir güçlük yaratmaktadır. Gerek ülkeler arası yasa dışı evlat edinme gerekse ülke içi yasa dışı evlat edinme fiilleriyle etkin şekilde mücadele edilebilmesi için fiilin doğru tespiti önemlidir. Evlat edinme amaçlı çocuk satışı ile mücadele edebilmek için aslında doğrudan bu fiili işaret etmeyen başka suç tiplerini uygulayarak cezalandırma yoluna gitmenin doğru olmadığı kanaatindeyiz. Bu durum Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler gereği üstlendiği yükümlülüklerine uygun olmadığı gibi hem uygulamada tereddütlere hem de uluslararası iş birliğini engelleyici sorunlara sebebiyet verebilmektedir.

Oysaki çocuk satışı veya çocuk ticareti teriminin açıkça kullanılması, çocukların ticaret mallarına dönüştürülmesi ve kâr amacıyla alınıp satılmasıyla verilen zararı daha yerinde ve doğrudan ifade eder. Evlat edinme amacıyla çocuk satışının başlı başına bir suç olarak düzenlenmesi, bu fiilin ağırlığı konusunda doğru mesajı verir. Bağımsız bir suç tipi yapılmasının tercih edilmemesi durumunda ise en azından tereddütleri ve boşluğu gidermek adına TCK madde 80'de düzenlenmiş olan İnsan Ticareti suçuna 'evlat edinme' maksadının eklenmesi uygun bir çözüm olabilir.

Kaynakça

Kitaplar

- Dönmezer, Sulhi, Genel Adap ve Aile Düzenine Karşı Cürümler, İstanbul 1975.
- Hafızoğulları, Zeki/Özen, Muharrem, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar, Ankara 2023.
- Koca, Mahmut/Üzülmez, İlhan, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Ankara 2024.
- Kolak, Büşra, Çocuğun Soybağını Değiştirme Suçu, Ankara 2024.
- Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Ankara 2024.
- Tezcan, Durmuş/Erdem, Mustafa Ruhan/Önok, Murat, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Ankara 2024, s. 484-485.
- Toroslu, Nevzat / Toroslu, Haluk, Ceza Hukuku Özel Kısım, Ankara 2024.
- Yenerer Çakmut, Özlem, Soybağının Belirlenmesi ve Ceza Hukukunda Çocuğun Soybağını Değiştirme Suçu, İstanbul 2008.

Makaleler

- Allain, Jean, "White Slave Traffic in International Law", *Journal Of Trafficking And Human Exploitation*, V. 1, N. 1, Paris Legal Publishers, s. 1-40.
- Aydın, Devrim "Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma Suçu", *Suç ve Ceza*, Y. 2021, C. 14, S. 4, s. 705-756.
- Demirel, Muhammed, "Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma Suçu", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.24, 2020, S. 4, s. 489 – 553.
- ELMAS, Fevzi, "Ceza Kanununun 109'uncu Maddesindeki Kişinin Hürriyetinden Yoksun Kılınması Suçu ile 234'üncü Maddesindeki Çocuğun Kaçırılması ve Alıkonulması Suçu Arasındaki Farklar", *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 8, S. 79, Mart 2013, s. 14-17,
- Fronek, Patricia/Cuthbert, Denise, "History Repeating... Disaster-Related Interco-untry Adoption and the Psychosocial Care of Children", *Social Policy & Society*, Y. 2012, V. 11, N. 3, p. 429-442.
- Genç, Fatma Umay, Çocuğun "Soybağını Değiştirme Suçu", *Dr. Dr. h.c. Silvia Tellenbach'a Armağan*, Prof. Dr. F. Yenisey, Prof. Dr. İ. Özgenç, Prof. Dr. A. Nuhoğlu, Prof. Dr. A. Sözüer, Prof. Dr. F. Turhan, Editör, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, s. 159-208,
- Güntürk, Kerime Fatma, "Interco-untry Adoptions in Türkiye According to the Con-vention on Protection of Children and Co-Operation in Respect of Interco-untry Adoption", *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2023, C. 10, S. 2, s. 415 – 454.
- Koca, Mahmut, "İnsan Yağması (Sömürüsü) Suçu", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 52, S. 2, Y. 2003, s. 141 – 172.
- Koca, Mahmut, "Çocuğun Soybağını Değiştirme Suçu, Tıp Ceza Hukukunun Güncel Sorunları", *V. Türk Alman Tıp Hukuku Sempozyumu*, Türkiye Barolar Birliği Yayın-ları, Ankara 2008, s. 501 – 533.
- Meran, Necati, "Çocuğun Soybağını Değiştirme ve Resmi Belgede Sahtecilik Suçu-nun Ayırıştırılması", *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 8, S. 85, Y. 2013, s. 48-53.

- Meran, Necati, "Çocuğun Kaçırılması ve Alıkonulması Suçu", *Terazi Hukuk Dergisi*, Y. 2016, C. 11, S. 115, s. 95 – 103.
- Sayın, Hüdayi/Akkoca Seçkin, Seçil, "İnsan Ticareti ya da İnsanlığın Ticareti: Çocuk Ticareti Üzerinden Uluslararası Göçe Bakış", *İstanbul Esenyurt Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Y. 2021, C. 1, S. 1, s. 95 – 109.
- Selman, Peter, "Intercountry Adoption after the Haiti Earthquake: Rescue or Robbery?", *Adoption&Fostering*, V. 35, N. 4, Y. 2011, p. 41-49.
- Smolin, David M., "Child Laundering: How the Intercountry Adoption System Legitimizes and Incentivizes the Practices of Buying, Trafficking, Kidnapping, and Stealing Children", *Wayne Law Review*, V. 52, N. 1 Spring 2006, s. 113-200.
- Smolin, David, "Child Laundering and the Hague Convention on Intercountry Adoption: The Future and Past of Intercountry Adoption", *University of Louisville Law Review*, V. 48, N. 3, Y. 2010, p. 441-498.
- Sobır, Olimjon, "Kanunilik İlkesi Bağlamında İnsan Ticareti Suçu", *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 17, S. 193, Eylül 2022, s. 98-113.
- Tarman, Zeynep Derya/Önay, Işık, "Milletlerarası Evlat Edinme Hukukunda Kamu Düzeni Engeli", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2011, C. 60, S. 2, s. 331 – 365.
- Uslu Ak, Büşra, "Çocuk Ticareti Suçunu Anlamak, Uluslararası Suçlar ve Tarih", *International Crimes and History*, S. 23, Y. 2022, s. 93-115.
- Yenerer Çakmut, Özlem, "Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma Suçu", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Y. 2013, C. 19, S. 2, s. 587 – 602.

Mahkeme Kararları

- YCGK T. 10.3.2020, E. 2017/14-248, K.2020/160
- YCGK T. 7.11.2019, E. 2019/14-481, K. 2019/652
- YCGK T. 17. 2. 2015, E. 2014/14-307, K. 2015/8
- YCGK T. 30.6.2015, E. 2014/14-678, K. 2015/267
- YCGK T. 29.09.2015, E. 2015/412, K. 2015/286
- Y.14. CD, T. 23.09.2014, E. 2012/10978, K. 2014/10333
- Y.19. CD, T. 24.03.2016, E. 2015/33274, K. 2016/13845
- Y. 5.CD, T. 09.05.2001, E. 6359, K. 3169
- Y. 11.CD, T. 28.11.2016, E. 2016/8398, K. 2016/7881
- Y. 11. CD, E. 2020/6789, K. 2023/5603, T. 4.7.2023
- Y. 11. CD, E. 2021/3846, K. 2024/4906, T. 3.4.2024
- Y. 11. CD, T. 07.04.2016, E. 2014/20103, K. 2016/3279
- Y. 11. CD, E. 2021/9230, K. 2024/6409, T. 9.5.2024
- Gaziantep BAM 15. CD, E. 2018/3602, K. 2020/314, T. 26.2.2020

İnternet Kaynakları

- Cantwell, Nigel, "The Sale of Children and Illegal Adoption", 2017, <https://defenceforchildren.org/wp-content/uploads/2018/02/Sale-of-Children-and-Illegal-Adoption.pdf>, (erişim tarihi: 24.06.2025).
- Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others, https://treaties.un.org/doc/Treaties/1951/07/19510725%2010-37%20PM/Ch_VII_11_a_bp.pdf (erişim tarihi: 19.07.2025).
- Inter-Agency Coordination Group against Trafficking in Persons (ICAT), *Annual Report 2023*, s. 5, https://icat.un.org/sites/g/files/tmzbd1461/files/publications/icat_annual_report_2023.pdf, (erişim tarihi: 27.05.2025).
- International Agreement for the Suppression of the White Slave Traffic, https://treaties.un.org/doc/Treaties/1920/09/19200907%2006-00%20AM/Ch_VII_8p.pdf (erişim tarihi: 17.07.2025).
- International Convention for the Suppression of the Traffic in Women and Children, https://treaties.un.org/doc/Treaties/1950/04/19500424%2010-31%20PM/Ch_VII_2p.pdf (erişim tarihi: 17.07.2025).
- International Convention for the Suppression of the White Slave Traffic, https://treaties.un.org/doc/Treaties/1888/01/18880101%2006-01%20AM/Ch_VII_10p.pdf (erişim tarihi: 17.07.2025).
- İnsan Ticaretine Karşı Eyleme İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi Hakkında Açıklayıcı Belge, 16.5.2005, s. 36, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806489a0> (erişim tarihi: 02.07.2025).
- Schulze, Erika / Novo Canto, Sandra Isabel / Mason, Peter / Skalin, Maria, "Sexual Exploitation and Prostitution and its Impact on Gender Equality", *European Parliament Directorate General for Internal Policies Policy of the Union*, Y. 2014, ([http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493040/IPOL-FEMM_ET\(2014\)493040_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493040/IPOL-FEMM_ET(2014)493040_EN.pdf)), (erişim tarihi: 22.07.2025).
- <https://www.tih.gov.tr/public/editor/uploads/TrWJt4db.pdf>, (erişim tarihi: 24.06.2025).
- Yenidünya, Caner, "İnsan Ticaretinin Bir Türü Olarak Çocuk İstismarı (1)", <https://caneryenidunya.com/cocuk-istismari/>, (erişim tarihi: 22.07.2025).
- Yenidünya, Caner, "İnsan Ticaretinin Bir Türü Olarak Çocuk İstismarı (2)", <https://caneryenidunya.medium.com/i%CC%87nsan-ticaretinin-birt%C3%BCr%C3%BC-olarak-%C3%A7ocuk-i%CC%87stismar%C4%B1-2-c7cbbb957b9f/>, (erişim tarihi: 28.07.2025).

Yenidünya, Ahmet Caner, “İnsan Ticareti Suçu ile Etkin Mücadelede Nasıl Bir Ceza Kanunu?”, https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/56026424/K7ZBPMRHHMYVRL9-libre.pdf?1520803736=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DInsan_Ticareti_Ile_Mucadelede_Nasil_Bir.pdf&Expires=1726139466&Signature=QrR5FP61CLtqX2GxIOYsmD-oqFF6-Nwi3YyO7L9AvSbHWtk7wUkqS87fj13a4PmK8sOUhxFQsl5moTCd3aOkGtI4E12DyJfeYq61ZapjJiZ3GC22WFJEMnZ92xuwfzrp8GUHs~AjskhNYIha1t9PIXOnBVmbDBCYutuulx6akGCO84oP~WDeQ2HCMGaGGkZCYg80EDkEP69tD04cEsnOiuFii62qMUE7j92w9Rdh9de8efZPOWKe52Sdhm~mYrUWrfLf4jXQJDQWJQdLJpNewoX8tUCNWTIX8D~ByahfYOT9j3cvhKY8ZkhL1UcDIGq3mCasjvn2ae7-79PqPl6B8Q__&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA, (erişim tarihi: 28.07.2025).

UNICEF Basın Bülteni, <https://www.unicef.org/turkiye/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/t%C3%BCm-d%C3%BCnyada-belirlenmi%C5%9F-insan-ticareti-ma%C4%9Fdurlar%C4%B1n%C4%B1n-neredeyse-%C3%BC%C3%A7te-birini>, (erişim tarihi: 11.06.2025).

<https://www.unicef.org/turkiye/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/t%C3%BCm-d%C3%BCnyada-belirlenmi%C5%9F-insan-ticareti-ma%C4%9Fdurlar%C4%B1n%C4%B1n-neredeyse-%C3%BC%C3%A7te-birini>, (erişim tarihi: 11.07.2025).

<https://www.unicef.org/emergencies/guidance-protecting-displaced-children-ukraine>, (erişim tarihi: 19.06.2025).

<https://www.unicef.org/turkiye/en/guidance-protecting-children-who-have-been-affected-earthquakes-t%C3%BCrkiye>, (erişim tarihi: 19.06.2025).

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), *Trafficking in Persons: Global Patterns*, April 2006, https://www.unodc.org/pdf/traffickinginpersons_report_2006ver2.pdf, (erişim tarihi: 05.07.2025).

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), *Global Report on Trafficking in Persons 2022*, January 2023, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2022/GLOTiP_2022_web.pdf, (erişim tarihi: 17.06.2025).

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), *Global Report on Trafficking in Persons 2024*, December 2024, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2024/GLOTIP2024_BOOK.pdf, (erişim tarihi: 27.05.2025).

www.kazanci.com

<https://karararama.yargitay.gov.tr>